Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 240 (12030) | 1982 чылдың октябрь 15, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 3 көп.

ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ БОЛГАШ КИЖИЗИДИЛГЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соонда тургускан экономиктиг өөредилгениң системазы идей-кижизидилгелиг ажылга болгаш ажыл-агый чорудулгазынга көскү черни эзлээн. Эрткен өөредилге чылында ажылдың ажыктыының болгаш шынарының, экономиканың, камналганың, будурулгени эргелеп башкарарының, мурнакчы дуржулганы нептередириниң айтырыгларын өөренген. «Тыва кобальт» комбинатта, Бии-Хем районда, Тес-Хем районнуң хойжу бригадаларында, Кызылдың Тыва коммунзнергода, үлетпүр болгаш аъш-чем садыгларында, «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», «Нарын» совхозтарда болгаш өске-даа коллективтерде экономиктиг өөредилгени багай эвес организастаан.

«Тыва кобальт» комбинаттың парткому, администрациязы ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг өөредилгезиниң дээштиин, үре-түңнелдиин бедидеп хемчеглерни доктаамал ап келген. Комбинаттың директорлу Ю. И. Колетников баштаан чөвүлел экономиктиг өөредилгени удуртуп, пропагандистерниң теоретиктиг билиин, мергежилин бедидеринче, экономиктиг өөредилгени сайзыраңгайжыдарынче, мурнакчы дуржулганы нептередиринче кол кичээнгейни салган. Ол эки экономиктиг өөредилге дээш көрүлдени ында чарлаан. Оон сорулгазы — экономика өөредилгениң шынарын экижидери, будурулгениң иштики курлавырларын шын ажыглаары, будурулгениң ажыктыын бедидери болур. Көрүлдениң негелделеринде дыңнакчыларның чогаадыкчы взүлдези, чаартыкчы саналдарны шиңгээдип алганы, мергежилин бедиткени, күш-ажылды коммунистиг ёзулеп көвр дээш шимчээшкинге киржилгези болгаш оон өске-даа чүүлдерни киирген. Оон ажыда эң эки экономиктиг булуң, пропагандистерниң чогаадыкчы планы дээш чарышты организастаан. Оон тиилекчилерге шаңналдарны тыпсып турар. Экономиктиг өөредилгени эки организастааны ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы ёзулеп будурукчүлүг ажылдаарынга дузалаан, ынчангаш комбинат планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип келген.

Ынчалза-даа экономиктиг өөредилгениң шынары болгаш үре-түңнелдии экономиканы бедик будурукчүлүг хөгжүдериниң оруунче шилчидерин доозар, ону ёзулуг камналгалыг болдурар дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң стратеггиг угланыышкынынга ам-даа дүүшпейн турар. Ажыл-агый чорудулгазының төнчү түңнелдеринге оон салдары кошкак, өөредилгеде ёзу барымдаалаар чоруктар эвээш эвес. Экономиктиг өөредилгениң школаларының, семинарларының пропагандистерин шын шилип албас, кичээлдер шынар чок эртер, чамдыкта үстү бээр, дыңнакчылар эвээш келир, өөредилге материалдарын коллективтиң ажыл-ижи оон мурнунда салдынган сорулгалар-биле холбаштырбас таварылгалар ам-даа бар. Шак ындыг чоруктар Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыыжы» совхозка, Бай-Хаактың Кызылдың хлеб заводтарынга, «Кызыл тудуг» эргелелинге болгаш өске-даа коллективтерге эрткен өөредилге чылында турган. Үстүнде айыткан болгаш өске-даа четпестерни чаа өөредилге чылында эдер хемчеглерни хамаарышкан будурулгелерниң, совхозтарның партия организациялары, удуртунчулары алгаш, ону амыдыралда боттандырып турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 чыл) болгаш май (1982 чыл) Пленумнарының идип үндүргени коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгалары экономиктиг өөредилгеге удуртулганы эжижидерин, совет хамаатызы бүрүзүн чурттуң эзэзи болурунга, бедик экономиктиг культурага, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидерин негеп турар. Ынчангаш СЭКП ТК-зы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК-зы «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин болгаш кижизидилгезин улам ыңай эжижидер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели база шак ындыг доктаалды үндүрген. Доктаалдарда айытқан түңнелдер болгаш айтыышкыннар республиканың бүгү күрүне органнарының, будурулгелериниң, албан организацияларының ажылчорудулгазынга улуг ужур-дузалыг болуп турар. Оон улампдан ук доктаалдарда хемчеглерни амыдыралга боттандырары-биле министерстволар, ведомстволар, райкоркүүскомнар, ажыл-агый органнары экономиканы бедик будурукчүлүг хөгжүдериниң оруунче шилчиириниң. Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарының, амыдыралдың социалистиг хевириниң материалдыг болгаш угаан-бодал үндезиннерин быжыглаарының, чаа кижини кижизидериниң айтырыгларын шиитпирлээринге экономиктиг өөредилгениң болгаш кижизидилгениң ролюн бедидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни кылгаш, боттандырып турар.

Экономиктиг өөредилгениң школаларынга, семинарларынга баштайгы кичээлдер эртккен. Аңаа «Хостуг республиканың бузулбас эвилели» деп теманы өөренген.

Экономиктиг өөредилгениң бүгү хевирлеринге СЭКП-ниң марксисчи-ленинчи теориязын база экономиктиг политиказын, эш Л. И. Брежневтиң болгаш партияның өске-даа удуртукчуларының ажылдарын ханы өөренирин партия организациялары чедип алыр. Материалдарны тайылбырлап тура, будурукчу болгаш эртем-техниктиг күчүнү, материал база күш-ажыл күрлавырларын улам ажыктыг ажыглаарынче, будурулгени, күш-ажылды организастаарын сайзыраңгайжыдарынче, бригада керээзи-биле ажылдаарының мурнакчы аргазын нептередиринче кол кичээнгейни салыр ужурлуг.

Үлетпүр будурулгелери тос айларның продукция сайгарарының планын 100,9 хуу, күш-ажылдың будурукчүлүгүн — 100,9 хуу күүсеткен. Пландан ажыр хөмүр-даш, электроэнергия, тудуг ыяжы, дилдинген материаллар, колбаса кылыгдар, чалаң сүт проду ыяжы, мал үзү будуртуген. Совхозтар тос айларның күрүнеге мал болгаш күш садарының планын 102,4 хуу, сүтүүн — 106,9 хуу күүсеткеш, сүт садарын 2,1 хуу улгаттырган. Күрүнеге дүк болгаш чуурга садарының планнары күүсеттинген. Эрткен чылга бодаарга, мал чемнерин хөйүү белеткээн. Тудуг организациялары бо чылын 240 км электри шугумун, 37,5 км автоорукту, 1,3 га теплица комбинадын, аэропорт объектилерин, сугландырган одарларны, мал кажааларын болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киргеп.

Бо чылдың тос айларында Күрүне бюджединиң орулгаларының планы бүтү үнер-дөстерден күүсеттинген. Ол ышкаш Кызыл хоорай, районнар, суурлар болгаш көдээ Советтерниң бюджеттериниң орулга планнарын күүседири хандыртынган.

Моон-биле чергелештир чамдык министерстволар, ведомстволар, хооррайкүүскомнар, элээн хөй будурулгелер болгаш тудуг организациялары боттарының ажыл-чорудулгазынга бирги чартык чылда болдурган четпестерни чайладыр талазы-биле чогуур хемчеглерни албаанын, планныг даалгаларны күүседиринде хожудаашкыннарны чайладырын чедип албаанын, олар чылдың планныг даалгаларын республиканың ынчызы-биле күүседиринге шаптыктап турарын Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Тудуг материалдары будурериниң планын күүседиринге улуг хожудаашкыннарны «Тудуг материалдар» каттыжымшкынының заводтары, «Тудуг кезектери» комбинат, «Шагонартыжстрой» трестиң УБК-зы болдурган. Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы тудуг ыяжы сөөртүрүүни планын күүсеттирбейн, ону болгаш дилдинген материалдарны эрткен чылдың бо үезинден эвээжеткен. Хлеб-продуктулар эргелелинде чыл планын күүседиринге шыңгыы байдал тургустувган. Чүрг үлетпүр эргелелиг, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу мебель болгаш ажыл-агыйга херек барааннар будурериниң планын күүсеттирбейн. Чаңк үлетпүр будурулгелери дзарагларлыг кылыглар, хөм болгаш кидис идиктер будурериниң планын үскен болгаш санын кызырган. Аъш-чем үлетпүр министерствозунуң будурулгелериниң Ак-Довуракты хлеб заводу 302 тонна, Бай-Хаактың — 199 тонна хлеб-булочка кылыгларын чедир бербээн. Кооперация садыгларынга хлеб үзүктелир чоруктар ховар эвес.

Үлетпүр будурулгелериниң 21,5 хуузу күш-ажыл будурукчүлүүн бедидеринин планын күүсеттирбейн болгаш хөй будурулгелер эрткен чылдың бо үезинден кудулаткан.

Капитал тудугда четпестер багай чайлаттынып турар. «Тыва тудуг», «Шагонартыжстрой», «Тыва көдээ тудуг» трестер, ССРЭ-ниң Энергоминяың КМК-зы, «Тыва совхоз тудуг» ышкаш улуг болгаш өске-даа чамдык тудуг организациялары керээлиг ажылдарның планын күүсеттирбейн. Оон түңнелинде чурттагга бажыңнарын, школаларны, коммунал ажыл-агыйның чамдык объектилерин, совхозтарда будурулге тудугларын ажыглалга киирериниң тос айлар планы күүсеттинмээн. Баазаның тудуг продукциязының планы сайгартынмаан.

Тос айларда күрүнеге мал садарының планын Мөңгүн-Тайга, Таңды, Тожу, Каа-Хем районнарның, дуктүүн—Таңды, Бай-Хем, Каа-Хем районнарның совхозтарны күүсеттирбейн. Оон Бии-Хем районнарның совхозтары сүт болгаш эът будурерин болгаш садарын эрткен чылдың бо үезинден кудулаткан. Картофель болгаш ногаалар будурериниң планын совхозтар база күүсеттирбейн, ынчангаш садыг организацияларынга олар чедир киржээн.

Респотребсоюзтуң организациялары үүрмектеп садар бараан саарылгазының квартал болгаш тос айлар планын багай ажылдаашкын, күүседип шыдаваан. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик, Эрзин районнарның амыдырал хандырылга будурулгелери багай ажылдаанындан 9 айлар планы ол районнарда болгаш ниити республикада күүсеттинмээн. Барыын-Хемчик, Кызыл, Таңды райкүүскомнар бюджет орулгазының 4—6 үнер дөстериниң күүсеттирбейн. Автоорук эргелел орулга планы күүсеттейн, бюджетке 200 мүң рубль төлевирии киирбээн.

Садыг министерствозу, Респотребсоюз будурулгечи эвес чарыгдалдар үндурерин уламчылап, социалистиг өөрүү камгалап кадагалаарын хандырбайн турар. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээргө, дудаңдалдарның болгаш самчыгдалдарның түңү Садыг министерствозунда 45 мүң рубльге, Респотребсоюзта 60 мүң рубльге өскен. Чоннуң амыдырал хандырылга, Аъш-чем үлетпүр, Чурттагга-коммунал ажыл-агый министерстволары, Чурт үлетпүр эргелели, «Тыва тудуг материалдар» каттыжымшкын 9 айларны сан-хөө талазы-биле куду көргүзүүлерлиг дооскан.

Чамдык министерстволарның, ведомстволарның удуртукчулары эргелел аппарадының тургузуун сайзыраңгайжытпайн, чарыгдалыг чинчетпейн турарындан акша-хөреңгилерни шын эвес чарыгдап турар. «Тыва тудуг» трестиң чүгле хыпаттынган организациялары безин 9 айлар дурузунда штаттан дашкаар чылда 26 мүң шалың фондулуг 23 кижини ажылдадып турган.

Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чамдык министерстволарның, ведомстволарның болгаш будурулгелериниң удуртукчуларының тайылбырлары дыңнаан. Оларның чугааларында кылдынган саналгалардан болгаш ажылдан кылдынган хемчеглерден алырга, ылангыя тос айларда планнар болгаш бюджет күүседеңнге хожудаашкыннар болдурган будурулгелер октябрь, ноябрь айларда оларны чайладып болурунуң аргалары бар болуп турар. Ынчалзажок ол хемчеглерни болгаш саналгаларны боттуг чүүл болдурар дээш болдунар-ла бүгү хемчеглерни алыры чугула дээрии демдеглеттингеп.

1982 чылдың тос айларында республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының болгаш Күрүне бюджединиң күүселдезиниң түңнелдерин ханы аналиэтеп көргеш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республиканың министерстволарынга, ведометволарынга, Кызыл хооркүүскомга, райкүүскомнарга, будурулгелер болгаш тудуг организацияларының удуртукчуларынга боттарының чагыргазында бүгү будурулгелериниң планныг даалгаларын күүседип турарының бай далыш эң кыска хуусаада ханы аналиэтеп көргеш, боттуг хемчеглерни алырын, чедир күүсеттинмээн чүүлдерни дөртку квартална чедир күүседирии, 1982 чылдың планныг даалгаларын болгаш ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседирии хандырарын дагзын турар доктаалды хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. Б. Ондар хуралга чүве чугаалаан, чамдык удуртукчу ажылдакчыларның кол кичээнгейин оларның ажылында баш бурунгаар эскерер, санап көөр чоруктарның четпелиниче, даамайлаашкынныг бар болуп турарынче угландырган. Оон бадыткалы бо айтырыгны бирги чартык чылда көргенинин соонда ажылдан кылдынган хемчеглерниң чамдыызының чогуур түңнел бербээни болур. Ол ышкаш кижилер-биле ажыл, оларның ажылдаар, чурттаар байдалдарын экижидери чедиишкиннериниң магадылалы болур дээрзин ол демдеглээн. Ылангыя хооркүүскомнуң талазындан транспорт, садыг, ниити чемненилге организацияларының ажылынче оңза кичээнгей салыры чугула дээрии айытқан.

ССРЭ-60 ЮБИЛЕЙНИ ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР, ХОЖУДААШКЫННЫ ЧАЙЛАДЫР!

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому районнарының болгаш совхозтарның мал ажылының продуктуларын будурерии база күрүнеге садарын көвүдедир болгаш оларның шынарын экижидер, малдың баш санын өстүрер талазы-биле социалистиг чарышының 1982 чылдың 9 айларында түңнелдериниң дугайын чугаалажып көрген, көдээ ажыл-ишчилер социалистиг чарышты калбартқаш, ол талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алганын хүлээп алган доктаалда айытқан. Республиканы шиитиз-биле алырга, тос айларда күрүнеге эът садарының планы 102,6 хуу, сүтүүн — 106,9, чуурганың — 165,5 хуу, күрүнеге дүк садарының чыл планы — 102,5 хуу күүсеттинген. Мал ажылының продуктуларын будурери эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээргө, озуделиг болганын доктаалда база демдеглээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому районнарның болгаш совхозтарның социалистиг чарышының тос айларда түңнелдерин үндүргеш, дараазында районнарны болгаш совхозтарны тиилекчилер кылдыр санаан:

— барыын зонаның районнарындан — Бай-Тайга;

— төп зонаның районнарындан — Кызыл;

— мурнуу зонаның районнарындан — Мөңгүн-Тайга районнар;

— барыын зонаның совхозтарындан — «Барлык»;

— төп зонаның совхозтарындан — «Көк-Тей»;

— мурнуу зонаның совхозтарындан — «О-Шынаа» совхозтар.

Бай-Тайга, Кызыл, Мөңгүн-Тайга районнарга, «Барлык», «Көк-Тей», «О-Шынаа» совхозтарга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл туктарын тыпсыр болгаш район бүрүзүн 300, совхоз бүрүзүн — 150 рубль-биле шаңнаар деп доктаалда айытқан.

Мал ажылының продуктуларын будурериниң болгаш садарының тос айларда планнарын күүсеттирбээн районнарны болгаш совхозтарны доктаалда демдеглээн. Ылангыя Таңды, Каа-Хем, Тожу районнар күрүнеге эът садар планнарын күүсеттирбээн. Күрүнеге эът садарының планын 16, сүттүүн — 11, дүктүүн — 18 совхозтар күүсеттирээнин дыка четпес деп айытқан. Мал ажылының продуктуларын будурериниң планын күүсеттирбээн районнарны болгаш совхозтарны доктаалда демдеглээн. Ылангыя Таңды, Каа-Хем, Тожу районнар күрүнеге эът садар планнарын күүсеттирбээн. Күрүнеге эът садарының планын 16, сүттүүн — 11, дүктүүн — 18 совхозтар күүсеттирээнин дыка четпес деп айытқан. Мал ажылының продуктуларын будурериниң планын күүсеттирбээн районнарны болгаш совхозтарны доктаалда демдеглээн.

Мал ажылының продуктуларын будурериниң болгаш садарының тос айларда планнарын күүсеттирбээн районнарны болгаш совхозтарны доктаалда демдеглээн. Ылангыя Таңды, Каа-Хем, Тожу районнар күрүнеге эът садар планнарын күүсеттирбээн. Күрүнеге эът садарының планын 16, сүттүүн — 11, дүктүүн — 18 совхозтар күүсеттирээнин дыка

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

КИЕВ. (СЭТА). Социалистиг чурттарның тайбың талалакчыларының төлөлекчилериниң Украинаның найысылалынга ужуражышкыны доозулган. Ону ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл болурунга тураскаатқан.

БҮР-нүң, ВҮР-нүң, ВСР-ниң, ГДР-ниң, Кубаның, Камбучия Улус Республиканың, ЛҮДР-ниң, Моол Арат Республиканың, РСР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң төлөлекчилери ССРЭ-ниң тургустунганы болгаш чедиишкининг хөгжүлдези делегейге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг боон, делегейни революстуг ёзу-биле чаартырым, улустарның дең эргелиг болуру болгаш найыралы дээш бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетеннің чүс-чүс чылдарда демселинге төөгүлүг үе-чада болуруң чаңгыс үн-биле демдеглээнер. ССРЭ-ниң, социалистиг дем каттыштырылганын туруп турар чоруу бөмбүрзек кырынга тайбыңы камгалаарынга болгаш быжыглаарынга чүгүла фактор болур. Империализмниң хамыктың мурнунда америк империализмниң агрессчи политиказының уржуундан делегей байдалының шыңгыыраап үезинде тайбыңның ленинчи стратегиязын Совет Эвилелиниң амыдыралга идепкейлиг чорудуп турары, тайбың дээш могаг чок демселчи эш Л. И. Брежневтиң чайгылыш чок, үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазы кижи төрелгетеннің салым-чолунга бирги чергелиг ужур-дузалыг боон турарын олар онзалап демдеглээн.

Акы-дуюма социалистиг чурттарның төлөлекчилери ужуражышкынның түңнелдерин ёзугаар медеглел хүлээп алган, КНО-нуң болгаш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бо чылдың октябрь айының төнчүзүнде боо-чеңсекта дужүрери дээш көделиишкиннерниң неделязын эрттирер деп шиитпирлээнин изин-биле деткээнин илереткен. Дайын кыпсыкчыларын кынчыктырбас, чаңыртыышкынны камгалаар, бүгү удыстарның болгаш күрүнелерниң, тайбынга мынакшылдыг күштеринің тайбын кадыг ажылдажылгазын бүгү хемчег-биле калбартырын чедип алыр дээш бистиң ниити шиитпирлиливисти массалыг шимчээшкин бадыткап, коргүзер деп, ол медеглелде чугаалап турар. Келир чылын Програга болур «Тайбың дээш база амы-тын дээш, ялроолуг дайынга удур» Бүгү-делегей ассамблеязын деткиринче тайбың күзээн бүгү хөй-ниитинин калбак кезектерин мөөнүзэринге ол неделя идиглиг болур.

ССРЭ-ниң алдарлыг 60 чыл ойнуң будуүзүкле улуг совет улуска изиг байырны чедирбишаан, бистер, социалистиг чурттарның тайбың талалакчыларының төлөлекчилери, боттарывыстың национал организацияларывыстың өмүнээзинден тайбыңы, камгалап алырынга, чаа дайынны болдурбазынга бистиң бижыг шиитпирлиливистиң дугайын медеглеп тур бис.

Делегация кежигүннери Киевтиң будурулгелериниге хөй кижи киришкен митингилерге олурушкавнар. Оларны УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы А. П. Ляшко хүлээп алган болгаш тайбың камгалалының украин республика комитединиң ажылыбиле танышкан.

ИЖИ ДЕҢ-ДЕСКИ

Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинады — районда мурнакчы будурулгелериниң бирээзи. Олар малчынарга эптиг, биче хемчээлдиг стол, сандайларны, аптараларны, уругларга сандайларны, комодтарны, чемненир столдарны будурүп үндүрүп турар.

Коллективтиң ажылы дең-дески, тос айларның планын будурулгезиниң ажылдакчылары эки көргүзүглерлиг боттандырган. Продукция будурериниң тос айларның планы 105,7, ону сайгарарыныы — 101 хуу күүсеттинген, 19.000 рубльдиң продукциязы немей будуртүнген.

Мебель будурериниң хемчээли өскен болгаш тос айларның планы 137,5 хуу күүсеттинген.

Планныг онаалда күүседири-биле кады будурген продукцияның шынарынче, материалдарның камналгалыг болурунче кичээнгей улуг.

Бистиң корр.

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААН

Бии-Хем районнуң хереглекчилер шиитилелиниң белеткел конторазы чурттакчы чондан көдээ ажылагый продуктулары садын алырын эки чорудуп турар. Тос айлар иштинде районнуң чурттакчы чонундан 51 тонна 90 килограмм эътти, 900 килограмм мөөгүнү садып ап, 200 тонна картофельди, 120 тонна капустаны белеткээн. Ынчангаш ол көргүзүглер талазы-биле план ажыр күүсеттинген.

Белеткел конторазының ажылдакчылары чурттакчы чон-биле бижыг харылаалыг.

Конторанын ажылдакчылары чондан хүлээп алган продуктуларының ажаалда-шыгжамырын эки организастаан.

В. КУУЛАР.

ПАРТИЯ КОМИТЕДИНИҢ АЖЫЛЫНЫҢ СТИЛИ

Календарьда чылды доозарының кварталы. Хоорайларның болгаш кодээниң ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң 60 чылынга аддаг болдурган социалистиг чарыштың калбартышаан, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тоогузуг шийтпирлерниң боттандырарынга, планнарны болгаш хүлээлгелерни төлептиг күүседиринге улуг салымшкынны киирип турар. Мында чедиишкин партийжи удуртулганың дениелиидеп, партия комитеттери экономиканы хөгжүдеринииң эң чугула айтырыгларынче коммунистерниң, бүгү ажылчы чонпарның кичээнгейин кайы-хире мергежилдиг утландырганындан болдуунда хамаажыр.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң демдеглээни болза: «Күүселдеп, сагыпга-чурумнуг чоруктуу диилем шиидиатива-биле, тывыпгыр чорук-биле тудуш кылдыр холбаштырарын хандырар ажылдың шак ындыг стилин ажылдап кылырының дугайында чугаа чоруп турар. Практиктиг болгаш ажыл-ишчи чорукту улуг эвес соруглаларже, чүткүл-биле холбаштырар. Бистиң шилип алган орувустуң төөгүлүг артык күштүүне хажык чок бүзүрел-биле четпестерни шүгүмүлекчи ёзу-биле көөрүн хандырар херек».

Хой-хой партия комитеттери экономиканы шудургу база тедаргай удуртуп, хүн бүрүнүң айтырыгларын оперативтиг шийтпирлеп турар, ооң-биле кады олар улуг хемчеэлдиг айтырыгларже ажыл-ишчи ёзу-биле хамылап кирип, партияның политиказын маседаның чогаадыкчы чоруу-биле база шиидиативазы-биле тудуш холбаштырып турар. Чижээ, СЭКП-ниң Москва хооркомуу бүдүрүлгезин эле чаартып дериирнин база эртем-шинчилел институттарыбиле оларның кады ажылдажылгазының дугайында улуг сагыш салымшкынын илергейлеп турар. Ол айтырыгларны бүдүрүлгелерге доктаамал сайгарын өөренип, комитеттиң пленумнарынга, бюро хуралдарынга, киилистерге чугаалажып турар. Хүлээп алган шийтпирлериниң күүселдезин организастаарынче кол кичээнгейни салып турар. Сөөлгү чылдарда пайдаладып үлетпүрүнге автоматчыткан улуг-улуг чүе-чүе шүгүмнарны, механизастаттынган муңмуң участоктарны ажылдарга киирген.

Партия комитединиң ажылының стили ол бодунуң мурнунда кандыг соруглаларны салгап, оларны шийтпирлеп турар арга-дүрүмнериниг-биле тодаргайлаттынар. Чаа-чаа арга-дүрүмнерни дилеп тыварынче доктаамал кичээнгейни үлаңдырып турар бе? Күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезиниң база киижилериниң амыдырал-чуртталгазының айтырыгларын контролдап турар бе азы бүгү-ле чүүлдерни үстүнден холгаарлап турар бе, чок болза ооңак бүгү-ле чүүлдерни дээскиниң турар бе? Партия ажылынга хой ооңак чүүлдерни дээскинер чорук база хоозун шүүгаазынар таарышпас. Ажыл-ишчи чорук, ылаптыг саналга — бодунуң планнарын ажылдап кылган комитет чогум-па ындыг чүүлдерни удуртулга болдурар ужуралуг.

Социал-экономиктиг соруглаларны комплекстиг, системалыг ёзу-биле шийтпирээри бүгүн хой-хой партия комитеттериниң ажылынга чугула чүүл болуп турар. Ол болза ведомстволарның башкаларчак чоруун ажып эртеринге, ажыл-херекти эң эки чорударынга, эки түңнелдерни чедип алырынга дузалап турар. Чижээ, Украинаның КП-ның ТК-ның инициативазы-биле бо беш чылда республиканга күн-ажылчы курлавырларны ажыктыг кылдыр ажыглазарының комплекстиг программазын ажылдап кылган болган боттандырып турар. Бойдуе байлактарын шинээдип азырының, бүдүрүлге-девискээр айыл-биле улуг комплекстерни тударының талазы-биле ажоок улуг ажылдар чорун турар Сибирьде, Ыраккы Чоон чүкте, Казахстанда инити эчиге соруглаглыг программаны боттандырар дээш хой чүүлдерни кылып турар.

Ажоок улуг соруглаларны комплекстиг ёзу-биле шийтпирээриниң дүржулгазын партия комитеттери СЭКП ТК-ның май Пленумунуң чүүлдүг деп көргени Аъш-чем программазын боттандырарынга идепкейлиг ажыглаар үжуртуг. Мында ведомстволарның болгаи организациларының күжениишкиннерин каттыштырары, оларның ажылын айлап дүүштүрерин хандырары, планнаттынган чүүлдерниң күүселдезин доктаамал контролдазары эргежок чугула.

Ылангыя Липецк областа ховуларның болгаи фермаларының ажыл-ишчилеринге чурттапга базыцпарын дүргөй тудуп, ажыглалга киирериниң дүржулгазын чедип алган. Мында совет, профовилел база комсомол организациларының күжениишкиннерин каттыштырары, оларның ажылын айлап дүүштүрерин хандырары, планнаттынган чүүлдерниң күүселдезин доктаамал контролдазары эргежок чугула.

Партия комитеттеринде колдуунда-ла масеаның бүзүрелдин чедип алган, ат-алдарлыг, арга-дүржулгалыг, шыырак билиглиг киижилер ажылдап турар. Партийжи удуртукчу бүрүзүнүң хүлээлгези — аппаратның ажылын үре-түңнелдиг, чаңгыс эп-есткилдиг кылдыр организастаары болуур.

Совет киижилер бодунуң социалистиг Төрээн чурттунуң улам ыцай чечектелишкинииниң дугайын бодавышаан ажылдап турар. Оларның күжениишкиннери ажылдың ажыктыг болган шыырбын, күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн безилерийче, ажыл-агыйны хүзагалыг чорударынче угланган. Ол бүгүнүң эчиге түңнеддериниең ажыл-ишчи бүрүзүнүң чаагай байдалының оруллези хамаажыр дээрзин олар хаңнызы-биле медерел билип турарлар. Партия комитеттери боттарының ажылының стилин сайзырангайжылын, айтыпган планнарны боттандырарынче масеаның күжүн угландырбышаан, оларның инициативазын калбартыр ужуралуг.

«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ.

ЫЫТТАВАСТААН

Радионуң ужур-дузазының хүтайында тайылбырлаан херээ чок, ол хейге билдингир болгай. Ындыг турбуже, Бии-Хемже Сесерлиг суурнуң радиозу чугаалавастаанындаг болур ийи ай ажып турар. Бо дутайында районуң харылзаа белдирииге (начальнигги Ю. И. Ильёв) каш удаа дыңнаткап, ону билир. Бир-ле хүн монтёрлар келген сураг дыңналган, ынчалза-даа олар чүү-даа кылбайн дедир чаңа берген, ол хевээр келбээн.

Сесерлиниң чурттакчы чону радиону кыска хүүсаада эдип бээрин иеген турар.

С. УДУМБАРА.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

ХОЖУДААШКЫННЫ АЖЫП ЭРТЕР

Чалыы назынның хоорайы — Ак-Довуракка будүрүлге болгаш чурттапга тудугларының хой иеруузуп «Тыва дагдүгү тудуг» эргелелиниң тудугжулары кылып турар. Бо чылдың эрткен айларында олар 3419 дербелчин метр шөлдүг чурттапга бажыңын. 120 орунныг уруглар эмнелгезин болгаш еске-даа объектилерни тудуп, ажыглалга киирткен. В. И. Митюковтуң удуртканы № 1 усаеток планның даалгаларны ажыр күүселкен. Ол ышкаш А. С. Күжүгеттиң, К. Б. Салчактың, В. В. Савылдың дашчылар база З. С. Салчактың, Г. Д. Коляданың шеверлекчилер бригадалары база-ла эки кергүзүглерни чедип ап келгеи.

Тудуг эргелези бодунуң күжү-биле кылыр ажылдарның планын күүседип турза-даа, керээ ёзугаар кылыр ажылдарның планын чүгле 96 хуу чедиргеи. Ол кергүзүг эрткен чылдың бо-ла үезинге деңнээрге кудулаан. Үстүнде ышкаш четпестерниң чылдагааны чүдел? Ол хожудаашкынларны ажып эртер, четпестерни чайладыр дээш чүнү кылза экил? Тудуг эргелелиңде партия эге организациязының отчёт-сонгуулдалыг хуралынга коммунистер ол-даа база еске-даа айтырыгларның дугайында партийжи ыңгыны чугаалаарын кылган.

Партбюро секретары Б. Кучеренконуң идекгелиңден, хуралга коммунистерниң сапалдарындан алгаш көөрге, тудуг ажылында хожудаашкынның кол чылдагааны ажылдың шынары багай болганындан оны эде кылырынга артык хей үеге шакты чарыгдан турарында болгаш эргелел-биле керээлиг организацияларның ажылын четпес организастаанында болуп турар. Керээлиг организациялар эрткен сес айларда 393 муң рубльдиң ажылдарын кылыр тургаш, 309 муң рубльдиң ажылдарын кылгаш, планның чүгле 79 хуу күүсеткеи. Маңаа цемент, түүйбу, демирбетон кылыгары, шил дээш ышкаш чугула тудуг материалдары чедиишпес деп чамдык чылдагаанварны киирип болуур-ла харын.

Ынчалза-даа мында тудуг эргелелиниң администрациязының шүүлгең ажылының түңнелинде тывылган четпестер база бар. Чижээ, 120 орунныг уруглар эмнелгезиниң тудуунга үрей кылыышкыннарны катап эде кылырынга ажылчыннарның дыка хей үезагы болгаш күүлениң аъш-хөреңгилиг чарыгдаттынган. Тудуг эргелелиниң администрациязы керээлиг организациялардың ажылын дүүштүруп башкарар, оларны ойшаанда ажыл-биле хандырар талазы-биле четпес ажылдан турар.

Бо чылын чылдылга электростанциязының алды дүгаар котельнаязын ажыглалга киирип, дужаар ужурлуг. Маңаа «Востоксибирьтехмонтаж», № 15 механизация эргелели ышкаш керээлиг организацияларның кылыр ажылы ажоок хей турбуже, оларга белеткел ажылдарын кылып бербээнинден бо чугула тудуг база хожудаан. «Тыва дан-дүгү тудуг» эргелелиң тудуг материалдары-биле хандырар кол организация — үлетпүр будуурүлгелер комбинады планның чүгле күүсетпээн эвес, а харын эрткен чылдың бо үезинден буду деңнелдиг ажылдаан. Комбинат тудугга бетонну, манзаларны, плиткаларны дээш еске-даа чүгула материалдарны чедип бербээн.

Хуралга санал берген эштер В. Г. Николаенко, В. И. Митюков болгаш еске-даа коммунистер үлетпүр будуурүлге комбинады алырадыкчы хевинүг болуп турарын, аңаа практиктиг дузаның эргежок чугулазын демдеглээннер.

Отчёттуг үениң дүргүзүүнде партбюро кежигүннериниең ооң секретары Б. Кучеренко чүгле чаңгыс катап ол комбинатка чораан. Мурнунда маңаа будуурүлге хуралдарын тудуг организациязының удуртукчулары-биле кады доктаамал эрттирип, кылыр ажылдарны баш бурунгаар дүргүзүп ап турган болза, ам ону кылбастаан. Ону катап практикалап эгелээри чугула деп хуралга коммунистерниң саналдары черле чөптүг.

Тудугжулар-биле база бир керээлиг организациязы № 11 автобааза планныг даалгаларын чаңгыс-даа кергүзүг талазы-биле күүседип шыдаваан. Ооң начальнигы В. И. Стерков ооң чылдагаанын чоланачыларның чедишнези-биле, автопаркта бар автомашиналарның эргижээни-биле тайылбырлаарын оралдашкан. Ол черле чылдагаан эвес. Бар машина-техниканың кадагаламы, ооң ажыглалы автобаазада багай тургустунганы фактыр. Ону чайладыр толээде, оларның ажаалда-кадагаламын экижээдип, септелгезин чогуур ей-шаанда чорудуп, чолаачыларның ажылын хүн бүрүнүң контролюнга алыр болза чогуур.

Секретарының кылганы отчёт плеткелден, коммунистерниң санал-шүгүмчүлелдеринден алырга, эргелелде тудуг материалдарының кадагаламы кончуг багай байдалдыг боон турар. Чаңгыс-даа участокта, тудуг объектилериниде цементиниң, түүйбуну шыгжаар бөдүүн сарайлар чок. Тудуг материалдарын артыкка чаргдап, ооң камгалал, кадагаламын баксыратканы, үрелиишкиннерге таварыштырып турар кижилерге холбаштыр администрация, партбюро шийтпирлиг хемчеглерни албаан турар. Тудугда улусчу контроль бөлүүнүң даргазы И. И. Новиковаңын хуралга берген саналындан алырга, отчёттуг үейиң дүргүзүүнде улусчу контролёрлар 13 рейдиниң чорткан. Ооң иштинден үлетпүр будуурүлге комбинадында бетоннуң болгаш хоюдугнуң, тудугда тудуг-монтаж ажылдарының шынарын, ишити чурттапга бажыңында тудугжуларының амыдырал байдалын хынаан рейдилерниң чорткан. Ол рейдилерниң дээштин чогуур деңнелиниге четпес болганындан тудуг ажылдарының шынары куду болгаш темпизи чавыс болуп артпышаан.

Кижилерниң ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш сагыш салыры, олар-биле доктаамал ажылды чорудары — партия организациязының дорт хүзэлгези болгай. Отчёттуг үениң дүргүзүүнде партбюро бо талазы-биле четпес ажылдаан. Ооң тодаргай чижээн шеверлекчилер бригадазының бригадири Г. Д. Коляданың саналындан көрүп болур: — Эргелел биче механизацияны ажыглаар талазы-биле четпес ажылдан турарындан кылын турар тудуг объективиниң үстүкү каттарынче цементини, бидоннарга будуктарны холбаап даңыглаар-дыр бис. Ам ажылдан турар объективистиң соңгалары шилдеттинмээн, дүшке чедир соогу ажок, кылын каттангылыг кылдыр кеттингеп ажылдаар дээрге шимчеттинмес болгай. Шеверлекчилериниң соокка челбиңгеш аарыр чорууның чылдагааны база ында. Байдал бо хевээр турар болза, бистиң тудуг эргелелиңге ажылдаар шеверлекчилер тыылдабайн барза хөңнү — деп, бригадир дүвүрээн сеткилин илереткеп. Шеверлекчилериниң кышкы үеде ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дугайында төскай доктаалды ооң мурнунда үндүрген-даа болза, ол күүсеттинмээн.

Хожудаашкынларны болгаш четпестерни шийтпирлиг чайладыр. Тудуг ажылының темпизин база шынарын бедидер, тудугжулар ортузунга партийжи организациям болгаш политиктиг ажылды бүгү талазыбиле күштелдиреринче угланган соруглаларже коммунистерниң отчёт-сонгуулдалыг хуралы кол кичээнгейни салган.

А. БЕГЗИН-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

ИЙИ ЧЫЛДЫҢ КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызылдың № 1 АТБ-зиндеп 10 бригада 9 айларның планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүселкен. Чүүк сөөртүлгеэн 106,6 хуу, чүүктү сайгарары 100,8 хуу күүсеттинген.

Планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүселкеп, чарыштың мурнуку одуруунда доруп турар бригадалар бистиңде хой. В. В. Улановтуң бригадазы ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур шалыпчы ёзу-биле ажылдап келген. Эрткен 9 айларның түңнелиибиле бригада он бирги беш чылдың ийи чылын бүрүн күүселкен. Ол дээрге — шалыпчы бригада улуг юбилейге уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүселкени-дир. В. Улановтуң бригадазы пландан ажыр улус ажылгагыйынга 300 тонна чүүктү сөөрткеп, 900 муң тонна-километрни ажылдап кылган. База олар 14 комплект авторезинаны камнап алган.

В. И. Баевтиң, И. Х. Семыкинниң, В. Н. Дресвянниковтуң бригадалары база эки көргүзүглерни чедип ап турарлар. В. И. Баевтиң бригадазы пландан ажыр 441,7 муң тонна-километрни ажылдап кылган. 10 комплект дугуйну камнап алган. И. Х. Семыкинниң чолаачылар бригадазы 125 муң тонна-километрни пландан ажыр ажылдаан.

Шалыпчы чолаачылар чыл төнүүзүнге чедир арткан үеде эвээш эвес хемчээлдиг ажылдарны пландан ажыр кылып будүрелер.

А. СОКОЛОВА,
АТБ-ниң план киилдизиниң экономизи.

МАГАДЫЛАЛДЫ ТУРГУЗАР

«Пайырал» — Улуг-Хемде хөй малдыг ажыл-агыйларның бирээзи. Мында малчыннар «О. Шынаа», «Революциянын чалбыжыкы» совхозтарның малчыкпарының база ажылчынпарының кыйгырганнары бүрүн чүүлдүгүнүң, оларны боттарының ажыл-херээ-биле бадыткаарын орандажып турар. Совхозтуң бүгү малчынарының чоокта чаа болган куралынга ажылдың чамдык түңнелдериниң болгаш келир кыштаглаашкынны хүр-чаалгай эрттирериниң дугайында ханы, тодаргай чугаалар болган.

Мында хей-хей малчыннар эрес-шудургу ажылдаан, төрүүр чүс хойга-оваштыр хураган алыр талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алган.

Оларга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Д. К. Олчамай база Д. Г. Дагба-Лама, Ш. С. Минчит-оол болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Нинтпэи-биле ажылагый күүгенеге дүк садарының планын хуусаа бетинде күүсеткени база-ла малчынпарның эки ажылының түңнели дээрзин хуралга демдеглээн.

Чайың эки семирткеп мал кыжын белеп тоовас болур. Ынчангаш бүгү малчыннар бо чайын малды эки отсигеннир, серлин чайлагларга семиртип алганнар. Олар мал чеминиң белеткелиниге идепкейлиг киришкеннер. Ылаңгыя малчыннар Д. Адас, С. Кенден, Х. Кызыл-оол, С. Очур, С. Хуурак олар түс-түзунда 20—25 тонна сигенин кезип белетиээн. Белеткеттингеп бүгү мал чеминиң бо хүннерде кыштагларже чедирер ажыл хайнышкынныг үргүлчүлевишаан. Малчын бүрүзүнүң каяа кыштаары июнь айда-ла тодараттынган тургаш, ынчангаш оларга үүрмек септелгелер бо хүннерде доозулган.

Ынчалзажок малчыннар боттарының хуралынга ажылхереги шүгүмчүлелдерни кылган. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны С. К. Чанзан Улуг-Хем ол чарыында Ортаа-Хемде өшкү бригадазының ажылынын дугайын чугаалаап, совхоз директизы база специалистер ол ырак-узак черге ажылдаар сакчанчыларны чогуур хуусаага чедир тургуспаанындан малдың чаш камгалап алыр планын күүсетпээн. Бир хойга онаштыр алыр дүктүң деңнели аң-даа куду. Инзы-бүрү чылдагаанпардан малдың өлүп хорааны эвээжеваан. Будук-бүрү белеткээринге чаңгыс-даа малчын кирипшээн.

Хуралдың киржикчилери чидиг, чөптүг шүгүмчүлелдерни кылган. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны С. К. Чанзан Улуг-Хем ол чарыында Ортаа-Хемде өшкү бригадазының ажылынын дугайын чугаалаап, совхоз директизы база специалистер ол ырак-узак черге ажылдаар сакчанчыларны чогуур хуусаага чедир тургуспаанындан малдың чаш толуг хей хорааның чижектерниге-биле кергүскеп. Күрүнеге дужаары-биле тускайлаан малдар бригадирлериниң база специалистериниң харыысалга чогуу-биле 2—3 хонукта кажаарларга турун бээрин ол шүгүмчүлээн. Ортаа-Хем малчынпары концерт көрбээнидеп бээрнии чыл четкеп, солуунар чамдыкта ай-айы-биле келбейн баар. Мурнунда маңаа садыгжызы чок борбак садыг турда, эртежок чугула бяраанчарны ооң садыгын дуртдувус. Ам ол база козүлбестээн.

Ооң аңгыда кыштаглар септелгезинче сагыш салбас, азырадыкчы хөөнүг чамдык малчынпарның барын эштер шүгүмчүлээн. Чайлагларже кожерде мал чемгерер савалярны, шагжаларны база клеткаларны чогумчалыг кылдыр шыгжаан, кадагалавас, олля черинге олчаан каантар таварыгалар бар. Совхозта селекционер зоотехник В. Шойзат малды тарын боозадырын ышкаш чугула ажылды бригадирлер бедик харыысалгабиле көрбейн, аңаа киришпейн турарын шүгүмчүлээн.

Кышка бүгү талалыг белеткелдиг ужуражыш, кодээ ажыл-агыйның бо чылын чедишкиннг доозар, келир чылын эки ажылдаарынга магадылалды тургузар соруглагы малчынпар салгап.

Д. ДОРЖУ.

ӨӨРЕДИЛГЕНИ ШЫНАРЛЫГ БОЛДУРАР ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның «Плакат» деп партиялга черн пропагандистерни, политинформаторларны, агитаторларны, марксизм-ленинизмниң өөредилге системазының дыңнакчыларын хаңы утказылыг, чараштыр кылган көргүзүг материалдары-биле хандырып турар.

Чаа өөредилге чылында 24 аттыг, 1,5 миллион хире экземпляр тираждыг көргүзүг материалдарын үндүрген. Оларның аразында «Хостуг республикаларның бузулбас эвилели», «Ленинчи национал политиказың тиилелгези», «Социализмниң базымнарын», «Чоңнуң эрге-чагыргазы» деп чыныды болгаш еске-даа помүгаштар бар.

Фотоинформация калдизиниң тускай үндүрүлгелери, белүк плакаттар, диафильмвер СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шийтпирлерин, чурттуң Аъш-чем программазының кол угланышкынарын пропагандалап турар.

Ол ышкаш өөредилгениң техниктиг көргүзүг материалдарын үндүрери элээп өскен. Парлалга черинииң даалгазын ёзугаар «Мелодия» деп бүгүзвилелдиң грампластинкалар фирмазы чурттуң билдингир эртемденнериниң лекцияларын магнитофон кассеталарында бижидип эгелээн. Сайзырангай социализм үезинде партияның экономиктиг политиказын пропагандалап, совет шинтилелдиң социал-политиктиг база культурлуг хөгжүлдезин көргүскен элээп кацы пластинкаларны үндүрген.

Чоокта чаа үнген «Тайбылның болгаш деңнилгениң программазы» деп грампластинкалар альбому кичээлди ажыктыг эртпиреринге улуг дузаны чедирер. Эш Л. И. Брежневтиң партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниң фонобижидилгеэй, «СЭКП төөгүзү. Фотодокументилер» деп фонографтыг белүк материалдарны шида чыып бижээн.

Парлалга черинің тематиктиг планын ёзугаар чурттуң киностудиялары документалдыг база эртем-нептерелдиг фильмнерни тургускан. Москваның Ленинчи комсомол аттыг автозаводунуң эртемниг коммунизмниң школазының пропагандизи А. Хлебниковтуң ажылының дүржулгазын «Партияның пропагандизи» деп фильмде көргүскеп.

Эртемденнериниң, дүржулгалыг пропагандистерниң плёнкада бижиттинген лекцияларын партия пропагандазының методикалызынга. Марксизм-ленинизм классиктериниң чогаалдары-биле ажылдаарынга тураскаатказп.

(СЭТА).

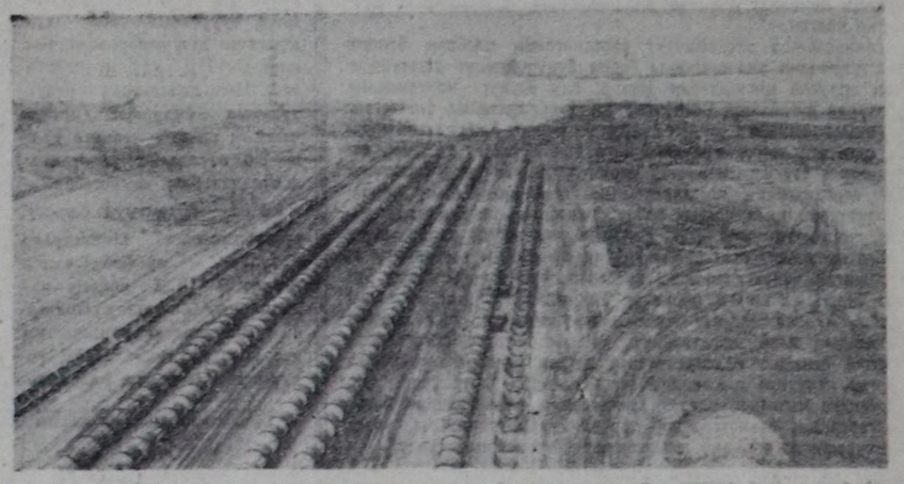

Уренгой—Помары—Ужгородтуң газ дамчыдар хоолайларын Волга хемни кежиздир салырынга белеткел ажылдарын Чуваш болгаи Марий АССР-нерниң кызыгаарындан ырак эвес хем эриинде чорудун турар. Хоолайлар салыр чер оруун хемниң дүвүиде кылын эгелээн. Ооң узуну— чеди километр болуур. Ол дээрге, газ дамчыдар хоолайларның оруунда эң берге суг моондаа-дыр. «Востокгазтудуг» треттиң дерткү тудуг эргелели ол ажылдарны боттандырып турар. Газ дамчыдылгазының хем суунун адаанда шугуму ийи кат болур, ол хоолайлар судналар аргижарынга моондак болбас.

ЧУРУКТА: 200 метр хоолайны салырынга белеп.

В. ВОЙТЕНКОНУҢ фотозу.

КЕДИЛИГ, АЖЫКТЫГ

Дүштеки чем үезин келген. Столоваяга эдлчег эдлеп алыры-биле маңнажып кээн-даа чок, кым-даа далашпайн турган. Станоктарның ажылдаары соксаан. Холдарын чуп алгаш, удус стоадар артынга тавы-биле олургулап эгелээн. Чазидыктары ооданғылап орулаар: делгээн чем ап алыр бе азы чемни чагыг-биле алыр бе? Шынап-ла, хөзүнүң туразы. Ажылчын кижиниң ижерчиприп-даа, ишти-хөөнүн даа «Красный Аксай», хөөрем эвес, барымдаалап билир. Хырын тодугда— хол туттунгур, ажыл будүүгүр. Бо сөстерни каттыжымышкынның чиигибе директору Михаил Петрович Бойко ажылчын чораап-ла бижыы-биле шиңгээдип алган.

Ынчангаш амыдырал хандырылга калдизинге хамаарыжыр «кедээ цехти» будүрүлге цехтериниң деңнелиниче кодүрүп кааи. Ооң уламмидан «Столоваяга эдлчег эдлеп алыры-биле маңнажып кээр», өскээр далажыр, аъш-чем баранпарының магазинперинче баар айтырыгдан улустарның хөй кезии хостапган. Будүрүлгениң деңнискээрининң иштинде буфеттерде, магазинде аъш-чем аймаа четкир. Ооң ассортиментизи инзы-бүрү: эътиг полуфабрикаттар, дагаа эдлп, ногаалар, фруктулар. Бай удур чагыг-даа киирип болурунуң аргазы бар. Оң дээрге — «кедээ цехтиң» херээ. Будүрүлгениң дужаары-биле маңнажып кээр, ооң-биле кады олар улуг хемчээлдиг айтырыгларже ажыл-ишчи ёзу-биле хамылап кирип, партияның политиказын маседаның чогаадыкчы чоруу-биле база шиидиативазы-биле тудуш холбаштырып турар. Чижээ, СЭКП-ниң Москва хооркомуу будүрүлгезин эле чаартып дериирнин база эртем-шинчилел институттарыбиле оларның кады ажылдажылгазының дугайында улуг сагыш салымшкынын илергейлеп турар. Ол айтырыгларны будүрүлгелерге доктаамал сайгарын өөренип, комитеттиң пленумнарынга, бюро хуралдарынга, киилистерге чугаалажып турар. Хүлээп алган шийтпирлериниң күүселдезин организастаарынче кол кичээнгейни салып турар. Сөөлгү чылдарда пайыемаладып үлетпүрүнге автоматчыткан улуг-улуг чүе-чүе шүгүмнарны, механизастаттынган муңмуң участоктарны ажылдарга киирген.

Партия комитединиң ажылының стили ол бодунуң мурнунда кандыг соруглаларны салгап, оларны шийтпирлеп турар арга-дүрүмнериниг-биле тодаргайлаттынар. Чаа-чаа арга-дүрүмнерни дилеп тыварынче доктаамал кичээнгейни үлаңдырып турар бе? Күн-ажылдың будүрүкчүлүүнүн өзүлдезиниң база киижилериниң амыдырал-чуртталгазының айтырыгларын контролдап турар бе азы бүгү-ле чүүлдерни үстүнден холгаарлап турар бе, чок болза ооңак бүгү-ле чүүлдерни дээскиниң турар бе? Партия ажылынга хой ооңак чүүлдерни дээскинер чорук база хоозун шүүгаазынар таарышпас. Ажыл-ишчи чорук, ылаптыг саналга — бодунуң планнарын ажылдап кылган комитет чогум-па ындыг чүүлдерни удуртулга болдурар ужуралуг.

Социал-экономиктиг соруглаларны комплекстиг, системалыг ёзу-биле шийтпирээри бүгүн хой-хой партия комитеттериниң ажылынга чугула чүүл болуп турар. Ол болза ведомстволарның башкаларчак чоруун ажып эртеринге, ажыл-херекти эң эки чорударынга, эки түңнелдерни чедип алырынга дузалап турар. Чижээ, Украинаның КП-ның ТК-ның инициативазы-биле бо беш чылда республиканга күн-ажылчы курлавырларны ажыктыг кылдыр ажыглазарының комплекстиг программазын ажылдап кылган болган боттандырып турар. Бойдуе байлактарын шинээдип азырының, будүрүлге-девискээр айыл-биле улуг комплекстерни тударының талазы-биле ажоок улуг ажылдар чорун турар Сибирьде, Ыраккы Чоон чүкте, Казахстанда инити эчиге соруглаглыг программаны боттандырар дээш хой чүүлдерни кылып турар.

Партия комитеттеринде колдуунда-ла масеаның бүзүрелдин чедип алган, ат-алдарлыг, арга-дүржулгалыг, шыырак билиглиг киижилер ажылдап турар. Партийжи удуртукчу бүрүзүнүң хүлээлгези — аппаратның ажылын үре-түңнелдиг, чаңгыс эп-есткилдиг кылдыр организастаары болуур.

Совет киижилер бодунуң социалистиг Төрээн чурттунуң улам ыцай чечектелишкинииниң дугайын бодавышаан ажылдап турар. Оларның күжениишкиннери ажылдың ажыктыг болган шыырбын, күн-ажылдың будүрүкчүлүүн безилерийче, ажыл-агыйны хүзагалыг чорударынче угланган. Ол бүгүнүң эчиге түңнеддериниең ажыл-ишчи будүрүлгениң чаагай байдалының оруллези хамаажыр дээрзин олар хаңнызы-биле медерел билип турарлар. Партия комитеттери боттарының ажылының стилин сайзырангайжылын, айтыпган планнарны боттандырарынче масеаның күжүн угландырбышаан, оларның инициативазын калбартыр ужуралуг.

«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ.

Үлетпүрде «көдээ цех»

каттыжымышкынарының, колхозтарның болгаи совхозтарның бо херекке инициативазын, тывыпгыр чорууп бүгү талазы-биле деткипр херек» — деп, Л. И. Брежнев ССРЭ-ниң Аъш-чем программазынга хамаарыштыр бодунуң чугаазынга демдеглээн. Чингине секретарының бо айтыышкынпарын күүселдеге удуртулга кылдыр адыр хүлээп алган. Боттарының болгаи хуваалдаглыг дузалал ажыл-агыйлары 42 заводта бар. Олар 2 муң ажыг тонна эътти, еске-даа муң-муң тонна көдээ ажыл-агый продуктуларын ийи чылдургузупа будүргеннер. Ооң түңнелинде будүрүлгелер дедузалал ажыл-агыйлары таварымчалыг болуп бар чыдар. Чөр болгаи мал ажылының продукциязын будүрериниң хемчээли калбарын турар. Чүгле бо чылын безин эът будүрериң 1,5, сүт, погва болгаи еске-даа продуктулар будүрөрин ийи катап, ооң-даа хой болуру магат чок, адырлың дузалал ажыл-агыйларын улгаттырар.

Ажыл херек кырында кап-чаар тургустунуп турарын? Кымга-даа билдингир: мал, күш тударынга мал чеминери херек. Будүрүлгелерге херек шөлдү республикаларның, областарның партия болгаи совет органнары берген. Будүрүлгелер тарылганы чорутпаш, ону эки ажаан, дужуттуг өстүрүп алган. Чүгле мал чеминиң культураларын эвес, погааны база өстүрүп турар.

Чижээ, Таганрогда комбайн заводу, Мурнакчы колхозтар болгаи совхозтар-биле мында тургустунган «аъш-чем будүрер цех» маргыжыш болуур. 1700 баш хаван, 600 шийгастыг бода мал ажаар комплекстер база барын чүс муң күш өстүрер ферма ажыл-агыйда бар. Мал чеминиң завод ийи муң гектар шөлден өстүрүп, ажаан ап келген. Бо чүгула ажылдың беримчезин мындыг: 220 тонна хаван болгаи ипек эъдин, 110 тонна күш эъдин, 720 тонна погааны болгаи еске-даа аъш-чем баранпын ажыл-агый инитиниң чеминиг систематичче чоруткап. Демдеглевес арга черде чок: будүрген эъттиң бүгү хевирлериниң центнер бүрүзүнүң бот-чүзи 120 рубльден ашпайн турар.

«Будүрүлгелериниң, организацияларының болгаи албан черлериниң дузалал көдээ ажыл-агыйларының дутайында» партия болгаи чазактың доктаалын ёзугаар үлетпүр будүрүлгелерниге техника болгаи чеминрилдилгени үндүрүп берип турар. Ооң артыканы тус черниң инициативазындан, тывыпгыр чорууидан хамаажыр. Көдээ тудулар — фермалар, шыгжаглар, мастерскаялар тударында чээлиин Күрбаик база берип турар. Үндүрген шүүделдиң карылгазын болдурбазының хемчеглери ажыл-агыйның интенсификациязынга даянын турар.

Мындыг айтырыг тургустунун келир: ховуга ажылдаар техниканы кым башкарарыл? Адырда көдээ сектор үлетпүр будүрүлгезиниң чарыдбас иезин болуу берген. Анва ажылданчы бүрүзүнүң кирвилгези — албан хүлээлге. Шөлдерге, фермаларга ажылдаарының графиктери дыка хей будүрүлгелерде тургустунган. Специалистастынган участоктарга, чижээ, мал, күш ажылынга доктаамал кадрлар херек, оларның ажылдан алыры, материалдыг еске-даа хуваалдага киржилгези цехтериниң ажылчынпары-биле демей. Заводтарда болгаи каттыжымышкынпарда дүрүмнер, еске-даа чүүлдер оларга долуузу-биле хамааржыр.

Үлетпүр будүрүлгелериниң составында аграр комплекстерни тургускапы ужур-дузалыг. Ооң недилиг болуп турарын, Аъш-чем программазының чарылбас иезин анаранын ажылдың баштайгы түңнелдери көргүскеп.

Ю. АЗБУКИН.

Эртем болгаш техника

ЭЛЕКТРОМОБИЛЬ: АЙТЫРЫГЛАР, ПЕРСПЕКТИВАЛАР

«Хоорай иштинге эвээш хемчээлдиг чүк дажыглаары-биле токтуг электромобильдерни түргузарын болгаш бүдүрүлгеээн эгелээрин хандырар» деп «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң Кол угланышкынында» айыткан. Бо сорулганы салыр мурнунда дыка улуг шинчилел ажылдарын кылып чоруткан. Сөөлгү чылдарда бистиң чуртувуска электромобильдериң 15 аңгы янзы-бүрү конструкцияларын ажылдан кылган болгаш тутканы, оларның бежи шенеттингени, ажыглап болгу дег байдалда шинчилеттинин турар.

Электромобильдерни хөгжүдеринде болгаш неитередирининг ийи чадазы тодазы-биле илерээн. Ооң биргизи—автотранспорттуң ниити парыгында ам бар эвээш саннаг электромобильдерни амгы байдалдарга таарыштыр ажылдаары — богунгуйлү болгаш келир үениң сорулгазы. Ол байдалдар дээрге, бар аккумуляторларны (колдуунда коргулучкислоталыг) бистиң чуртувуста автомобиль модельдеринге үндезин, кылып алгаш электромобильдерге салыр. Ийиги чада элээн ырадыр көрдүнгеп. Электромобильдерни масалыы-биле бүдүрери болгаш неитередири, оларны хөй энергия кирер батареялар-биле дериишпаан, машиналарның тускай конструкцияларын тургузары болур. Ийиги чадаже дораан шилчиири болдупмас, чүге дээрге, автотранспорттуң ажыглал системазын үндезини-биле эде тургузар күчүдүг аккумуляторлар амдыызында чок болуп турар.

Өске машиналар доктаамал ток-биле ажылдап турар. Ереванның болгаш Риганың автозаводтарының электромобильдерин Москвага Олимпиада-80 үезинде ажыглап турган. Бүгү-эвилелдиң электротранспорт талазы-биле эртемшинчилел институдунуң кылыгларын «Электро-77» деп делгелгеге келгеннерге бараан болган. Ол машиналарга никөл-честиг аккумуляторларны салган турган, олар хола-кислоталыгларга бодаарга ажөок ишкирлер.

Көрдүнген электромобильдерни калбаа-биле ажыглаар мурнунда шинтирлээр айтырыглар хөй. Күзовту чылыгаарлы (ол энергияның немелде чарыгдалын пегээр), улуг күштүг ток айыылыныдан чолаачының камгалаары дээш ооң-даа өске.

Юрий ДОЛМАТОВСКИЙ,
техниктиг эртемнериниң кандидады.

(ПМА).

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ИМПЕРИАЛИЗМГЕ УДУР КҮШТЕРНИҢ ЧАҢГЫС ЭВИ ДЭЭШ

Москвага болган совет-эфиоп чугаалажыышкынаарже улуг кичээнгейни делегейниң массалыг информацыа органнары утландырып турар. Кремльге дүштеки шайлалга үезинде эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Менгисту Хайле Мариамның чугааларын янзы-бүрү чурттарның политиктиг болгаш хөй-ниити сураглыг ажылдакчылары тайылбырлаан, тайбыланы болгаш улустарның айыыл чок чоруун биижыглаарынче сыныы чок түгкүдүүн Совет Эвилелиниң база катаң балыткаан деп онзылап демделеп турар. Колониализминиң болгаш расизмниң артыышкыннарын дүрген база бүрүн үзуткаарын, Африканы хамаарышпас чоруктун дивя. тайбыныы чаагай божа-хедбоо догуланашкынның болгаш чечелелиишкининиң дива болдуварын ССРЭ саналдаан-дыр деп, делегей парлалгазы бижин турар.

«Найыралдыг совет-эфиоп харылзаалар бедик кодурлүүшкүнде» деп эгелиг чүүлду «Эфиопиан геральд» солун парлаан. Ийи чурттарның — ССРЭ-ниң болгаш Эфиопияның аразында кады ажылдажылга улам-на калбарып, хынылап, хөй хевирлиг болуп турар деп. солун демделээн. Ийи күрүнелериниң аразында дугуржулгалар амыдыралга чедиишкинниг боттайын турар. Социалистиг Эфиопияны Совет Эвилели моон сонгаар-даа чайгылыыг чокка деткиир дугайында Л. И. Брежневтиң медеглелин эфиоп улус сеткил ханыышкыны-биле уткаан.

Хосталган улустарны базарын, ур болгаш берге деминелге оларның чедип алган чаалап алмышкынарын хынаап алырын, делегей политиказынга оларның ролюн үзуткарын Вашингтонның орталдажыл турарының дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстериниң чоптүүге болгаш шынаныыга Африканың хамаарышпас чурттары боттарының дружулгазындан бүзүрел көрген деп, Эфиопияның **«Аддис земен»** солуну айыткан. Америк империализминиң неоколониалисчи политиказынга удурлажыыштыр Совет Эвилели Африкада даштыкының шерии баазаларын бүрүн үзуткаар, делегейниң ол районун ядролуг ченсек чок зона болдурар дээш шинтирлиг түрүүн турар. Совет Эвилелиниң чогумчалыг ол туружун Африканың бүгү улустары, делегейниң чаагай сеткилдиг бүгү кижилери билип, бүрүн деткип турар деп, солун демделээн.

Африканың чурттары болганының эргелеринде камгаларынга чаңгыс эптиин болган сырый каттыжыышкынын илергейлеп, амгы делегейде империализмге удур бүгү күштериниң эп-сеткил каттыштырылгазына болгаш деткимчезинге даянып шыдаар болза, оларның бүрүн эргезинче болгаш национал эрге-ажыктарынче халдаашкыннарга ойтур шавыышкын ам чедиишкининг болур дээрзинге бүзүредип совет удуртукчу илергейлээн-дир деп, Индияның ПТИ информацыя агентствозу айыткан.

Делегейде амгы дүвүренчиг байдалды Л. И. Брежневтиң чугаазында тодаргайлаанының база ол байдалды чогумчалыг кылдыр экижидер талазы-биле ооң саналдарны бүгү чурттарның миллионмиллион кижилериниң күзелсорууунга дүжүүн турар деп. Непалдың Тайбың талалакчылар комитединиң чиигине секретары **Нилямбар Ачарья** медеглээн. Африканың болгаш Чоокку Чөөн чүктүң айтырыгларын Л. И. Брежневтиң чугаазында чогумчалыг кылдыр, боттуг ёзу-биле көрген. Ынчаарга империализминиң агрессчи күштери Африкага, Чоокку Чөөн чүкке боттарының хеделишкиннерин дыка идепкейжидип турар. Азияда, Африкада болгаш Латин Америкада хамаарышпас күрүпелерге удур ченсектиг чорулдээлерин база өнчүк-чоңгээлерин чогум-на империализм өскүдүп турар. Империалистерниң айылдыг планнарынга тиилеттирбес моондак салдынган турар дээрзинге бүзүредип Л. И. Брежневтиң чогумчалыг тайбың саналдары быжыглаан, сорук киирип турар.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке, Латин Америкага, Африкага болгаш Азияга хан төгүүшкүнүүр мөсилдежиишкиннерин өөскүдүп турар империализминиң, реакцияның болгаш неоколониализминиң эң-не агрессчи күштериниң чонга удур политиказынга ойтур шавыышкынны баэр толээде, делегейниң тайбыңга ынак бүгү күштериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны эргежөк чугула дээрзин бедик дедиелге болган советэфиоп чугаалажыышкынарының үезинде илергейлээн деп. Сирияның **САНА** агентствозу айыткан. Ядролуг халапты болдурбазынга, боттарының дүрүм ёзугаар эргелерин камгалаарынга тайбыңга ынак бүгү улустар бүрүн шинтирлиг.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазы — ол дээрге, национал хосталга болгаш социал депшилге дээш улустарның деминелин Совет Эвилелиниң чайгылыш чок деткимчезиниң тодаргай херечизи-дир деп. Культура харылзааларының перу-совет ассоциацилзының даргазы **Асунсьон Кальдьеро Мендес** медеглээн. Хөй чылдар дургузунда берге деминелге улустарның чедип алган улуг чаалап алмышкынарын хынаап алырын Вашингтон орталдажып турар. Ынчалзажок империалистерниң кара сагыштыг ол планнары чайлаш чокка бууран дүжер.

Африканың ыядыр арынүүр чогу-биле мөлүүп туралары дээш Барыын чүктүң империалистиг күрүпелерин, хамыктың мурнунда Американың Катгышкан Штаттарын совет удуртукчу шыгыы буруудаткан деп, Австрияның АПА агентствозу айыткан.

Л. И. Брежневтиң чугаазын Кипрниң «Харавги» солуну калбаа-биле тайылбырлаан үүлүвде «АКШ-тың агрессчи стратегиязы бүүрап дүжер» деп адаан. Вашингтонуң политиктиг угланышкынары Африканың улустарының үндезин эргежажыктарынга чөрүшкек, ынчангаш ол угланышкынының төөгү талазы-биле перспективазы чок деп, солун демделээн.

ССРЭ-ниң болгаш Эфиопияның туруштарының ниитилешкөн совет-эфиоп чугаалажыышкыннар бадыткаандыр деп. Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн. Москва-даа, Аддис-Абеба-да боттарының политиказынга тайбыңныы, социализминиң, интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының ниити принциптерин удуртулга болдуруп турар.

Хөгжүп турар аныяк күрүпелерни империализм база катаң куданыын оралдажыы, оларны өрө-ширенняк кинчизинге киирип, ол чурттарның бойдус байлактарын ыят чогум-биле үптеп турарын совет удуртукчу дөрту-биле айыткан. Хөгжүп турар аныяк күрүпелериң хөй пуруузунуң экономиктиг бергедөшкиннериниң кол чылдагааны — империализминиң бүрүзүү-дүр деп, ГДР-ниң **«Нойес дойчланд»** солуну бижээн.

/СЭТА/.

БАЙЫРЛАЛГА УТКУШТУР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 65 чыл оюн болгаш ССРЭ-ниң түргүстунганының 60 чылын ПЭР-га база байырлап эрттирер. Польшаның хамаарышпас чоруктуг чедип алырынга, таарымчалыг байдалдарны Улуг Октябрь түргүскеш база оларны дүргедеткеш, бистиң улуузубустуң болгаш күрүнекистиң салымчолугга боттуг саңдарны чедирсеп. ССРЭ-ниң түргүстунганы болгаш ооң чедиишкиннери бистиң чуртувуска социализминиң идеяларының тиилелгеэн дээш польша улустуң демисели-биле, республиканың катаң тургузарынга дуза-биле, экономика, эртем болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылга-биле тудуш халылзаалыг.

Улуг Октябрьның 65 чыл оюн болгаш ССРЭ-ниң түргүстунганының 60 чылын байырлаары-биле холбаштыр Польша-совет найырал иниилелиниң (ПСНИ-ниң) планнарының дугайында ПСНИ-ниң Кол баштаар черииниң секретары Хелена Микрут мынча деп чугаалаан:

— Бистиң организациявые ол аддарлыг ийи байырлалдакы-дуңма чурттуң дугайында калбак хөй-ниитиге чугаалаарының ооң аргазы кылдыр ажылгаар. Ындыг сорулга-биле ПСНИ лекциялар, дискуесиялар, ужуражышкыннар эрттирер активти белеткеп, «ССРЭ-ниң болгаш польша-совет харылзааларның дугайында билиглер клубтарын» организастаарынга заволтарның, дээди өөредилге, школа черлериниң комитеттеринге дузалап турар.

ПСНИ Варшавага болгаш воевода төптеринге байырлыг хуралдарны, концерттерни организастаар. Акм-дуңналышкы чоруктуң тураскаалдарынга база польша болгаш совет дайынчыларның хөөрлеринге чечектер салыр. Совет организацияларның төлөлекчилеринбиле, ПЭР-да ажылдап турар специалистер-биле, Совет Армияның офицерлери-биле польша хөй-ниитиниң ужуражышкыннарын эрттирери төлевилеттинген. Совет эртем болгаш культура бажыңы-биле кады ПСНИ хөй хемчеглерниң ан чорудар, оларның сорулгазы болза он беш совет республика бүрүзүнүң чедиишкиннерин көргүзери болур. Чурук делгелгезеринниң бюрозувуң база делегейниң парлалга болгаш пом клубтарының киржилгези-биле бүгү чуртка янзы-бүрү делгелгелер ажыттынар, оларның ийиги, чижээ, Польша-совет найыралдың найысылазда бажыңында болур, ол дээрге «ССРЭ—чурт болгаш кижилер-дир» деп фото-чурук делгелгеэн биле «ССРЭ-ниң 60 чылы—почта маркаларывында» деп маркалар делгелгеэн-дир. Советтер чуртуның төөгүзүнүң база амгы үезиниң дугайын чугаалаан турар документалдыг болгаш уран-чечен кинофильмилериниң, ССРЭ-ден келген чогаадыкчы коллективтериниң концерттериниң, совет композиторларының классиктиг музыказынга тураскаатқан программаларының көрүлдезини база организастаарын планнап турар бис.

Марэк МЕЙССНЕР,
польша журналист.
(«Трибуна люду»—ПМА).

ДЕЛЕГЕЙДЕ ШЕРИГ ЧАРЫГДАЛДАРЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Делегейде бөө-чепсектерни эңдере бүдүрериниг амгы үеде бир минута бүрүзүнде безин милиион ажыт доллар чарыгдаттынын турар. Ооң түңелиинде ам безин делегейде 50 ажыт муң ядролуг чепсектер мөөкпелген. Делегейниң 32 чурттарының чазактары чырыдышкынга болгаш кадыы камгалалынга чарыгдалдап хөй акша-хөрөнгилерин чүгле шериг хөрегелдериниг чарыгдап турар.

Делегейде, ылангыя Американың Каттышкан Штаттарында, Великобританияда, Японияда шериг чарыгдалдарының кебергей көөдүзүн од чурттарның экономиказынга багай салдарны чедирип, дайын кыжаңныкшынын улам күштелдирип турар.

КУБАДА ЧОННУҢ ДЫШТАНЫЛГАЗЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Ажылчы чоннарның дыштанылгазыяче онза кичээнгейни социалистиг Кубада угландырып турар. Чайгы дыштанылгаларның түңелдерин үндүрген: хөй миллион ажылчы чоннар, оларның аразында пенсионерлер бо чайын дыштанып, боттарының кадыкшылын быжыглаан. Чүртта туразм—чоннуң дыштанылгазының идепкейлиг хевири болган.

Чайгы изиг үеде Кубаның 140 муң хамаатылары ийи ай дургузунда туристеп, экскурсиялап чораан.

СОВЕТ ТЕХНИКА ИДЕГЕЛДИГ

Индияның заводтарынга чоруурга, индый үзетчүрүүң сөөлгү 8—10 чылдар дургузунда чедип алган улуг чедиишкиннери караакка кестүп келир. Бүдүрүлге черлеринге ооң мурнунда колдап турган дашпыкы станоктарны болгаш машиналарны ада-чурттуң техниказы солаан. Индияга дериг-херекселдер бериң турган кол чурттарның бирөзи —Совет Эвилели. Совет машиналарны болгаш станоктарны моон соңгаар Индияже сөөртпес дээни ол бе? Бо айтырыгны Махараштра чораап үеде «Станкоимпорт» деп дашпыкы садыг каттыжыышкынының төлөлекчизи Владимир Ключачевке салган мен.

— Чок, ындыг эвес, харын бот-боттарывыга ажыктыг садыглажыышкын чыл кеҗеп тудум-на улам калбарып турар. Совет кайгамчык улуг беш чыл планнары амгы үезиң техниказын көнчуг хөйнү иеген турар, ынчаягаш бис ооң иштинде Индиядан эң эки үлегер-майыктарын күзелдинмес-биле садып ап турар бис. Чижээ, күрүнениг «Хиндустан машин тула» деп корпорациязының станоктары дыка эки үелеттинген. Бир талазында, совет техника индий рынокка шагда-ла чогуур алдарны чедип алган. Чүгле чаңгыс чижекти ап көрөэлиңер —сөөлгү он чылдар дургузунда совет пресс дериг-херекселдерин Индияга бээри беш катап көвүдээп, оларның моон соңгаардаа көвүдээриниң бүгү барымдаалары бар болуп турар.

Бомбейден 40 километр черде Тхана хоорай туруп гурар, ол черниң чурттакчылары бени оңу тускай хоорай бе азы Бомбейниң апаа-ла үлетиүрүүт кыдыы бе дээрзин чамдыкта аяйын тыныйн баарлар. Ында дыка хөй улуг заводтар бар, оларның аразында «Вайман Гордон» деп завод база бар.

«Вайман Гордон» хемчээлиниң (бүдүрүкчуүү—чылда 15 муң тонна, 2500 ажылчын) талазы-биле улуг эвес-даа болза, үлетиүрүүн элээн хөй адырларга керек металл кылыглар бүдүрер талазы-биле чуртта кол бүдүрүлгелериниг бирөзин болуп турар деп, заводтуң чиигине директору С. Н. Рао дыңнаткан. Хензиг бичии элээн каш граммдан аажок хөй тонна чедир деңгилиг янзы-бүрү хевирлиг кылыгларны завод бүдүрүп турар. «Вайман Гордонның» продукциязын хөй күрүне бүдүрүлгелери ажыглап турар апарган. Заводтуң чепсеглеген аар дериг-херекселдериниң хөй кезии совет бүдүрүлге черлериниге кылган.

— Совет дериг-херекселдерни 1971—1972 чылдарда-ла садып ап эгелээн бис—деп, С. Н. Рао чугаалап турар.— Ол дээрге маскалар, пресстер болгаш ооң-даа өске чүүлдер-дир. Ооң сөөлүнде, 1978 чылда дериг-херекселдер кылып бээрин база катаң дилээн бис, а 1979 чылда демирни доора дургаар соң кылыр машинаны биске чорудун берген, ооң дугайында «Суэцтен бээр чөөн чүктө» ол шинкап улуг машина чок дижип турарын дыңнаан боор сөлер. Шак ындыг машина чүгле совет заводтарының бирозинде бар дээрзин билир мен.

С. Н. Рао бистиң заводту бир кылдыр кезидип көргүскен. Барык-ла бүгү цехтерде совет машиналарның барын көрүп болур, 1981 чылдың ноябрьда ажыглалга кирген болгаш совет техника-биле бүрүн чепсеглеген даргайаар-пресстээр чаа цех онза көрүштүг. Ында Новокраматорскийниң машина тудар заводунга кылган 16 тонна маска, 1600 тонна пресс болгаш база-да Новокраматорскиге кылган 3150 тонна күженигиг, демирни доора дургаар соң кылыр. Индияда эң улуг машина ажыглап турар. Ол машинаның ажылдаарының даащ-шимээн чогум кижи пат кайгаар. Оңу тавартар кайгамчык улуг хаяар дег металлдарны эртпирерге, доң саржаг кескени ышкаш болуур ыдыг кончуг улуг күчүдүг машина-дыр.

«Совет машиналарны ажылладыры бодүүн болгаш бедик шынарлыг продукция бээр» деп, ол шеңнин ажылчыны Ная совет пресстериниң болгаш маскаларның дугайында мактап чугаалады.

Совет дериг-херекселдерни бистиң эптеп алырывыска дузалап, маңаа, Тханага, бистиң-биле кады чурттап турган совет өөнүктеринисти бистер утпас бис. Ол дериг-херекселдер бедик шынарлыг болгаш дыка хөй чылдарда үрезбейн, ажылдап турар, оларның өртөө база улуг эвес. Оларны моон соңгаар-даа садып алыр бис. Совет машина тудукчуларынга бистиң өөрүп четтиргенивисти дамчыдып көрүңер.

Олег ТОРЧИНСКИЙ,
ПМА-ның корреспондентизи.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ **БУДАПЕШТ.** Венгрияның индустриязының улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи — Дөөштьерде машина тудуунун заводунда бо хүннерде «ажык ажиктериң хүнү» эртип турар. Хоорайның ниити билиг школаларының болгаш профессионал-техниктиг училищелериниң өөреникчилери бүдүрүлгениң нүш-ажылчы коллективинин ажыл-чорудулгазы-биле танышып, ооң мурнакчылары болгаш чаартыкчылары-биле ужуражып турарлар. Заводта экспонаттар машина тудукчуларының күш-ажылчы ажыл-херектери-биле таныштырып турар «мергежилдиг шилии алыры» деп тематиктиг делгелге ажыттынган.

⊙ **СТОКГОЛЬМ.** «Швецияның чогаалчылары ядролуг чепсекке улур» деп организацияның эгелээшкини-биле эртпирген ядролуг чепсекке удур хөделишкин неделязы швед найысылалдың төп шөлүүге митинг-биле доозулган. Ында «Швед эмчилер ядролуг чепсекке улур», «Швецияның башкылары тайбың дээш», «Швед чурукчулар тайбың дээш демиселде» деп организациялардың төлөлекчилери база киришкен.

Түңнел митингиге чүве чугаалааннар хөй-ниитиниң уламна делгем бөлүктери ядролуг дайынның айылын чайладыр, ядролуг чепсектерниң курлавырларын узуткаар, эртемчей кырынга тайбыныы камгалаар дээш демиселге киржиниң чугуланын айтып турганнар.

⊙ **КАБУЛ.** Афган радионун дыңнатканын ёзугаар алырга, Джелалабад хоорайның Нангархар можузуунун Хадда дээр механизастаттынган күрүне көдээ ажыл-агый фермазының чоогунга бо ән улуг көдээ ажыл-агый будүрүлгезинин ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын шаажылап турган империализминиң болгаш реакцияның хөлезиделиктиң дээрбечилерин чылча шапкан.

Афган болгаш даштыкы журналистер чоокта чаа бо районга барып чорааннар. Джелалабад хоорай чогумчалыг күш-ажылчы байдалда чурттап турар, ынчалза-даа ында чуртта ан улуг суггарылга комплекстери туруп турар элээн каш районнарда дээрбечилер хөделишкиннерин уламчылап турар. Түс черниң органнары Джелалабад суггарылга комплекизинин девискээринге айыыл чок байдалды хандырары-биле чогуур хемчеглерни боттандырып турар.

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** Президент Рейганның экономиктиг политиказынга американнар уламна идегевестеп турар. Бо дүгайында неделя санында үнүп турар «Ньюсуик» дээр парлалганың хөй-ниитинин саналонал алышкынын организастааны хереči болгаш. Саналонал алышкынына киришкеннерин 56 хуузу экономиканың ниити байдалын дорайтаткаңын, 54 хуузу —«рейганомика» озарның санхөө байдалынга бак салдарны чедирип турар дээрзин медеглээннер.

⊙ **РАНГУН.** Бирманың наңысылалынга Бирманың социалистиг программалының башкарыкчы партиязының БСБП-ниң ТК-зының пленуму болган. Төп күүскомнун, БСБП ТК-ның инспекциа болган сагыпга-чурум талазы-биле комитеттериниң отчет илеткелдерин пленум үүлүүг деп көрген. Онза кичээнгейни октябрь 11-де ажыттынар Улусчу хуралдың (чаңгыс палаталыг парламент) сессиязынга айтырыгларынче Пленум угландырган. БСБП ТК-ның даргазы Не Вин парламентиге көөрү-биле киирер деп турар, бирма хамаатылар дугайында чаа хөөлүүну пленумга тайылбырлап чугаалаан.

⊙ **АДДИС-АБЕБА.** Эфиопияның өөредилге системазының хөгжүлдези национал-демократтыг революцияның кол сорулгазы — социалистиг ниитилелди тургузарын чедип алырынга чагырткан турар ужурлуг деп, чурттуң дээди өөредилге айтырыының талазы-биле комиссары Билилин Мандефро медеглээн. Ол Кока хоорайга эфиоп дээди өөредилге черлериниге марксисчи-ленинчи теорияны болгаш ниитилел эртемнерин башкылаарының шынарының айтырыгларынга тураскаатқан семинарга чүве чугаалаан.

Эфиопияның аныяк салгакчыларын социализмниң идеалдарынга, күш-ажылды үндүлээринге, калбак масселарынын эргө-ажымынга бердинген кылдыр кижизидери чугула деп, комиссар демделээн.

АРГЫЖЫЛГА КАЖАН ЭКИЖИИРИЛ?

«Сүт-Хөл» совхозтуң төвү—Сүт-Аксы суурнуң автобус доктаар черинге Чадаана хоорай баар дээш кижилер хүпнүү-не дыка хөй болур. Оларның аразында кырганнар, чаш уругларлыг иелер, инвалидтер, апыяктар бар. Чайның изинде, кыштың соогунда автобус маңаа кижилер ажык черге турарлар. Изигде ол-бо бажыңнар хөлегезинге сыңныы, соокта автобус доктаар черден хайыы столоваяга, «Челээш» магазинге, почта салбырынга чыныы тургаш озалдап-даа кайгарлар. Автобус доктаар черниң чанында (элээн каш үзүн сантайлар сентээш, салыы каар болза), хос турар ийи-үш-даа бажың бар. Боже Сүт-Хөл көдээ Советтиниң күүскому кошкак кичээнгей салып турар.

Район төвү-биле аргыжылгада ооң-даа дүвүренчиг чүве бар. Сүт-Хөл талазында ийи совхоз, чурттакчылыг 7 суур, 4 көдээ Совет бар. Ында 11 муң ажыг кижи чурттап, ажылдап турар. Бо хөй чурттакчылыг черде автобус аргыштырылгазын кончуг багай организастап турар. Сөөлгү үеде биске хүнде чаңгыс автобус кээр апарган. Бир хүн Алдан-Маадырже, еске хүн Бора-Тайгаже маңнаар. Ол суурлардан долу пассажирлыг келген автобус Сүт-Аксыңга доктаавайн чоруй баар. Кижилер амы-хуула, албан-херектиң ажылы бүтпейн баргынга хейде-ле хомудап чыдып каар.

А чамдык кижилер чорумал машиналар дозуп эгелээр. Озырлык чолаачыларлыг машиналарга олурупкан кижилер озал-ондакка-даа таваржып турдулар. Сентябрь айның эгезинде ажыл-херек аайы-биле район төвү баар дээш үш хүн автобус маңадым. Шак мындыг байдал бо материалды бижиириниче меня албадапты.

— Чоокка чедир-ле Чадаана — Сүт-Аксы маршруттуг автобус эртен, дүштe, кежээ—хүнде үш рейсти кылып турду. Ынчан кудумчуга мынча хөй кижи автобус маңап турбаан. Ам чаңгыс автобус чаңгыс кээрге улустуң хөй кезии артып каар-дыр. Шинтирлеттинмес хире эвес айтырыг-дыр ийин бо — деп, эзэчеглиг маңаашкын соонда чөгел төткеп, танымырым кырган шоодайын кедүрүп албыштаан чугаалады.

Ооң чанында турган пассажирлер кырган-биле чөпшээрешпес артавыс чок болду.

Чамдыкта мынчап турувуста чаңгыс автобузувус чедип келир. Ынчан олче киреп дээп кырганнарның, бичии уругларның чеңгээп-даа хереэ чок. Ким күштүгүл, ол кире бээр. Чамдыкта автобус доктаар черин эрте маннай бергеш туруп алыр. Ынчан улуг, биче назылыг, эр, хереэжеш улустуң «кезоу» эгелээр. Кыпнагайлары олурупкан, сөөлгүлери чыдып каар. Бо таварылгада автобус иштинге 45—55 хире кижи сыммарлажып алыр. Чер аразы ырак болгаш халааданчының чүү дээр!

Бистер Кызыл-Тайгада чурттап, ажылдап турар бис. Суур район төвүнден 45, а совхозтан 13 километр черде туруп турар. Оң аразында аргыжылганың кандыг-даа хевири чок. Чадаана АТБ-зинин-даа, совхозтуң-даа автобузу маңнавайн турар. Ында-бээр чорук кылыр дээн кижилер суур биле Сүт-Аксы аразынга чадаг кылаштажып турар. Чамдыкта чорумал машиналарга, көжүглүг трактороларга-даа олурупкан бис. Ынчан чорааш Сүт-Аксыңга чеде бээрге довурак-доозун үүлээп илик-хептиң өңү өскерлип калган болур. Хуралдарга, ужуражылгаларга барга суг дыка човаачыг апаар.

Амгы үеде совхозта автобус чок. Моон мурнунда ацаа 2—3-даа автобус турган. Эң-харымсалга чок чоруктуң түңелиинде оларны аңдарып үүлээп, ам херимнер иштинде «сектер» апарган чыткылаар.

1981 чылдың январь айда суурнуң ажылчыннарының хуралын кылгаш, ооң кижижикчилери автобус маршрудун тургузар дугаймында дилегни улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Советиниң күүскомунче чоруткан. Ол дилегни күүском хуралынга чугаалажып көрген, ындыг маршруттуу апрель 1-ден эгелеп тургузар дугайында дыңнадыгны «Ленинчи өрүк» солунга парлаан. Ооң бээр бир чыл апкан. Автобус ам-даа чок. Оңу мынчага чедип шинтирлеп чадап турарын кижи кайгаар.

Мындыг чоруктар чүгле Сүт-Хөл талазында эвес, а Ийме, Баян-Тала, Хорум-Даг суурларда база бар. Районнуң харылсалгалыг органнары суурлар аразынга автобус аргыжылгазын кажан экижидип, чурумчудар ирги?

О. КУУЛАР,
Кызыл-Тайга сес чыл школазының директору.

ЛИВАН. ЧУРУКТА: израиль эжелекчилерге араатанзыг байдал-биле өлүрткен тереллерниң чевээнде палестин өг-бүле. АП—СЭТА-ның телефотозу.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Бистиң чуртувус янзы-бүрү дириг амытаннар-биле байлак. Совет Эвилелинде дириг амытаннарның 150 муң хире хевири бар.

Бойдус камгалалының Бүгүделегей нииттелиниң санап турары-биле алырга, чүгле он тоску чүс чыда безин куштар болгаш сүт чемиштиглерниң 70 хире, а бистиң чүс чылывыстың бирги чартыында аңаа немей 40 хире хевирлери ис чок читкен. Бистиң амгы үевисте куштарның болгаш дириг амытаннарның барык 200 хире хевири чидип бар чоруур. Чижээ, 10 векте Европаның арга-эзимнеринге болгаш хову зоналарынга тур деп черлик бугаларэң нептеренгей турган. Оларның эң совлүзүү 1627 чылда өлген, 18 чүс чылда Русьтуң мурнуу ховуларынга черлик аттар кодан-коданы-биле одарлап чоргулаан. Ам оларның чаңгызында артпаан. 1741 чылда эрдемденнер Командор ортулукларынга далай ниектерин тыпкан. Оларны чок кылырынга чүгле 27 чыл негеттинген. Бо дээрге, бойдустуң байлаанга кижилерниң кам-хайыра чок, хоралакчы болгаш үргедекчи чоруунуң үржүү-дур. Ынчангаш тоңуп бар чыдар амытаннарның болгаш үнүштерниң сан-дацызын «Кызыл дептерге» кирер бижин, оларның бүгү байдалын, турар девискээрин, онзагай шынарларын айтып турар. Бистиң чуртувуста 9 мыдыг хевирлиг тодаргай хемчеглериниң чижээге күрүнениң комплекстиг камгалал черлери хамааржыр.

Чөөн-Хемчик районнуң Шеминде ындыг заповедникти тургускан. Хөндергей, Шеми, Чыргакы хемнерниң баштары ан-мен, балык-байлаа-биле байлак черлер. Комплекстиг камгалал черлериниң девискээринде аннарны, куштарны өлүрерин, аңаа кайы-хамаан чок балыктаарын хораан. Ооң девискээри мындыг. Сарыг-Бел аксыдан Улуг Хөндертейниң солагай талазындан өрү чоктаан, Ак-Хем аксынга четкеш, ол хемниң оң талазын өрү кожавыста Өвүр районнуң кызыгаарынга чедер. Ол кызыгаарны дургаар Шеми болгаш Аныяк Чыргакы хемнериниң баштарын тавартыр Аныяк болгаш Улуг Чыргакыларның аразында сын оргазын куду баткаш, Тоора-Хем аксынга четкеш, Дагыр-Шеми, Шеми, Хөндергей хемнериниң унун дорт кежилдир Сарыг-Бел аксынче кирип шөлүү берген.

Бо комплекстиг камгалал черинде Бурят АССР-де Баргузинниң заповеднигинден эккеп салган кара киш бала бар. Чоокку үеде салган буур, булан ажок өскен. Өске-даа аңнар ковуден турар. Мында бүгү аңнарның, куштарның төлөэлекчилери бар. Каш чылдар эртерге ол шуут заповедник аңаар. Ынчангаш аңаа дуюглуг аңнарның фермазы тургустунар. Ан азыракчылары, зоотехниктер, мал эмчилери доктаамал ажылдаар. Ук ажылга херек кижилерни, тускай эртемниглерни өредип алыр. Ам дээрезинде ында ийи кижини — район охотоведи И. В. Ятинни, егерь А. Б. Монгушту быжыглаан.

Комплекстиг камгалал черинiң девискээрине аңнаар хамаан чок, боолуг чоруурушуут хоруглуг. Аңаа төтчеглекчи кижи туттурар болза, ону кеземче хоойлузу ёзугаар шыгыызы-биле бүрүүдадыр. Ындыг кижилерни төтчеглекчи деп санаар болгаш аңнаар эргезин үш чылда хоруур. Бир эвес аң олүрүп алгаш туттурган болза, боозун хавырып албышаан, хөй түңнүг акшага штрафтаар.

Бойдус байлаан камгалаары — бүгү хөй-ниитиниң херээ. Ынчангаш ол комплекстиг камгалал черинiң девискээринде көдээ Советтер, совхозтар, ылаңгыында кыпкы үеде, дуюглуг аңнарга болгаш куштарга оът-сиген аймаан, будуг-бүрүнү, дустуг болгаш өске-даа чемнерни четчири-биле белеткээш, оларның одарлаар, кол тевиштиг черлерниге чедирип, төп бээрин организастаза эки. Хөндергей, Шеми, Чыраа-Бажы ортумак школаларының баазаларынга бойдуска ынактар ниитилелиниң иогаан патрульдар штавын тургузуп, ооң кежигүннерни хайгыылче доктаамал үндурери күзенчиг. Оларга пионер дружиналары, комсомол комитеттери дузалаар сорулгалыглар.

А. МОНГУШ.

Совет литератураның Хабаровск крайга болуп эрткен хүннерин Ыраккы Чөөн чүктү интервентилерден болгаш акгвардейжилерден хостаанының 60 чылынга тураскаатка.

Москвадан, Ленинградтан, эвилелдешкен республикалардан аңаа барган чогаалчыларның улуг болүүн ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң секретары Петр Проскурин удуртуп чораан. Ооң бижээнi «Сээң адың», «Салым-чол» деп романнар бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда алдаржыл сураглаан. Чээрби ажыг чылдар буруңгаар бодуңуң чогаал ажылын ол Амур хоорайга эгелээн.

БАМ-ның чөөн талакы участогунга, заводтарга, Культура бажыңнарынга, көдээ клубтарга чогаадыкчы отчеттар, чечен чогаал кежээлери, вомчулга конференциялары болган.

ЧУРУКТА: Волочаев тулчуушкуннарының болган черинге ол тулчуушкуннарның киржикчилери-биле чогаалчыларның солун ужуражыышкыны болган. Солагай талазындан оң талаже: Украинаның чогаалчызы М. Зарудный, тулчуушкуннар киржикчизи А. Авойкин, Горький хоорайдан келген шудукчу В. Шамшурин. Калининградтың чогаалчызы Ю. Иванов, Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң секретары П. Проскурин, белорус Р. Бородулин, Хабаровск чурттуг В. Александровский.

В. БЕЛОВОЛОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

МАРГЫЛДААЛАР

Ак-Довурак хоорайга ерт өжүрүкчүлериниң республика маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа 100 хире кижилиг 15 команда киришкен. Маргылдааның программазынга дүрер болгаш бедик чадаларны чадып ажылдарын, шаптараазының 100 метрге маңнаарын, ерт эстафетазын болгаш ерт өжүреринге дайынчы белеткелди киирген.

Ак-Довуракчы № 7 командазы (капитаны Алексей Хомушку) эки белеткелдиин көргүзүп, бирги черни эдлээн, кубок-биле шаңнаткан.

* * *

Спорттуң чайгы хевирлериниң сезон хагдыныышкынынга тураскаатка маргылдаалар Ак-Довуракка болган. Совхозтарның 7 командазы, хоорайның болгаш район төвүнүң командалары маргылдаага киришкен.

Волейболга, баскетболга болгаш чиик атлетиканың хевирлеринге маргылдаалар хоорайның «Асбест» стадионга болган.

Волейболга бирги черни Барлыктың, ийиги черни Эрги-Барлыктың, үшкүзүн «Тыва даг-дүгү» комбинаттың командалары эдлээн. Волейболга «Спорттуң хоочуну» тускай шаңналды күш-культура башкызы Демир-оол Саяна тывыскан.

Баскетболга бирги черни № 3 профтехучилищенiң командазы алган.

БОЙДУС БОЛГАШ КИЖИ

ОНДАТРА — ҮНЕЛИГ АҢЧЫГАШ

Үнелиг кештиг суг амытаны —ондатраны ам ийи чыл улаштыр өөк шынаазындан хөйү-биле диригге тудуп ап турар.

Бии-Хем районга ондатраны эң баштай 1956 чылда эккеп салган. Ол өөк хемниң бүгү дуртунга шептереп, кыска хуусааның дургузунда аңнырытывыш чорударынга чедир өзүп көвүдээн. Өөк шынаазы ондатраны өстүрер камгалалдыг чер апарган. Оортан ону Тываның суглуг өске черлеринче көжүрүп салып турар. Ол ажылды Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң тускай эртемниглери чедиишкинниг боттандырып келген. Амгы үеде ондатраның белүктери Межегейде, Тожуңуң болгаш Тере-Хөлдүң хөлдеринде, хемнеринде бар. Эрткен чылын ону Тес-Хемде база Мажалык хемчигеште апарып салгылаан.

Ол үнелиг кештиг хээкчилерге хамааржыр суг аңчыгаштары кыжын доңмас сугларлыг хөлдерге, хемнерге тааржыр. Хыыргыыштыг болгаш суг кыдыын хүрээлей үнген чадаң үнүштелиг черлерни олар турумчуп чурттаарынга шилип алырлар. Чеменнер чеми-даа ол болур.

Ону өөк хем девискээрниге үш-дөрт-ле чыл өлүрерин хоругдатырга олар хем кыдыынга сыңмас чыгыы кылдыр өзүп шептереп. Аңнырытывыш эргелели тускай эртемниглерниң саналыш ёзугаар оларның бир кезиин туткаш, республиканың өске суг хөлбектеринче көжүрерин шинтирлээн. Ол ажылды дуржулгалыг охотоведтер В. Беспалов, Н. Ананьин, М. Дежнев оларга дааскан.

Ондатра бодуңуң уран аргазы-биле тудуп белеткен алыры үгектерге чурттаар. Бир үгекке 10 болгаш бон-даа хөй аңчыгаштар чурттаар. Чай дургузунда кыс ондатра 2—3 катап доолдаар. Бир доолдаанда 5—7 чедир төлдүг болур. Дүрген өзүп, көвүдээриниң хараазы-биле олар чаа-чаа черлерже дүрген шептереэр. Чаа черни тып алганнары аңаа үгекти тудуп алыр. Үгек колдуунда сут кырында турар.

— Чараш болгаш солун амытан. Барган-на черинге үгек-бажыңчыгаштыг дораан тудуп алыр. Ооң ол талазы-биле ураның кундус-биле деннеп болур—деп, Николай Ананьин чугаалады.— Ондатраны өстүрер белеп. Кандыг-даа улуг чаргдал чокка ону хөлдерге, хемнерге, ортулуктарга, хемнер шынааларынга аппарып салгылаптар. Кол-ла чүве чүл дизе, оларга ырыкым, шыпшың, доңмас сугларлар, оларны хүрээлээн хырыгыыштар, чадаң ыяштар херек. Девискээрниге кижилер баарга хоржок, а бир эвес немелде чем кылдыр сула төп бээр болза, амыраар.

Өөк шынаазында ондатраны охотоведтер хүнде-ле 20—30 чедир тудуп турар. Чолаачы А. Пабызаков биле Тураның аңныыр-тывыш ажыл-агыйының ажылдакчызы И. Крицын 200 санныг баштайгы бөлүктү алыры-биле дан бажында келген. Олар ону Кызыл аэропортунга чедиргеп, ооң Хүт хемге салыры-биле алгаш чорупкан.

Дараазында белүктү Иркутск обласка салыры-биле алгаш барган. Кыска хуусаада охотоведтер 500 хире ондатраны тутканнар, чаа черлерде аннарын салган. Ондатраны камгалаарының бүгү хемчеглерни охотоведтер ап турар. Ол анчыгаштарны чепшээрел чокка аңнаары ындыг үеде хоруглуг. Төтчеглекчилер ондатраны боолап, чаңгыс какпа салыр дээш үгекчигежин үрегден. Бойдуска когаралды чедирип турар. Ынчангаш ондатра салган черлерни заповедниктер кылдыр хоойлу ёзугаар чарлап, камгалаан үе келген.

В. КЛЕПМЕННЫХ.

ЧУРУКТА: охотовед И. Ананьин ондатраны чаа черле үндүрүп салып турары.

Авторнуң фотозу.

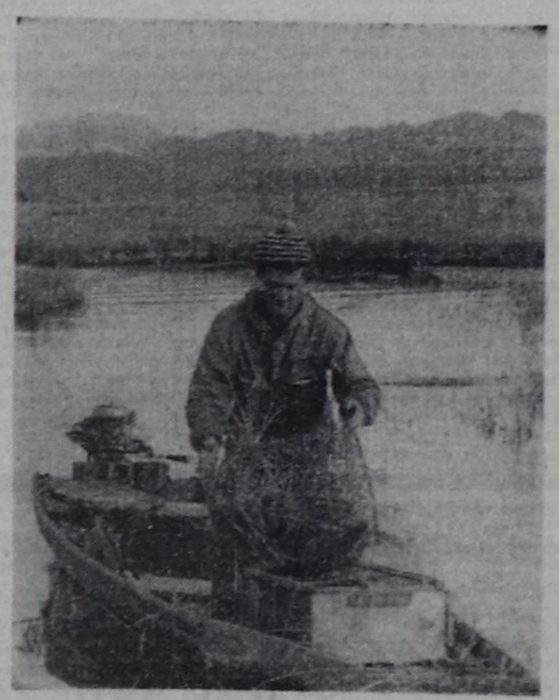

БАЙЛАКТЫ ЭЭ ЁЗУ-БИЛЕ

Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның девискээринде чыжыргана бо чылын эки үнген. Эрзиниң Сатан-Толагай, Үстүү Кызыл-Ужуктан Тес-Хемниң Кош-Терек чедир Тес унун дургаар сыптарда кат сарыг-кызыл шуру кожаа боол баткан.

Ийи районуң ыяш ажыл-агыйлары бо үнелиг байлак — эм катты хайгаарап, камгалалда алган. Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары августуң тоңчузүнден-не каттыг черлерге хыналдаларны кылып, чепшээрел чокка кат чыырлар—төтчеглекчилер-биле демисселди күштелдирген. Чамдык чурум үрекчилерни чыжыргана сывын сып турганнарны тудуп, хемчээн алган. Эрзиниң бензин кудар станциязының ажылдакчызы Николай Климов бодуңуң хуу машиназы-биле каттап алгаш чораан, туттурган болгаш 60 рубльге торгаткан. Балгазында «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң кассири Окчаа Дирчинчап Тес-Хем девискээринден чыжыргана чыын алгаш, туттурган. 8 килограмм чыжыргана чыын алганы дээш ол 120 рубльге торгаткан. Кызылда суг ажыл-агыйының аайы-биле сургакчылан чораан канчакчы Александр Лузин дээрзи 4 килограмм чыжыргана чыганы дээш база торгаткан.

Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары төтчеглекчилер-биле демисселжип, чыжыргана камгалалының талазы-биле элээн ажылдарны бо чылын чорудуп турар. Ынчангаш бо күзүн олар ол үнелиг катты элээн хөйну чыын, күрүнеге дужаар.

Т. КУНГА.

ШАГААН-АРЫГ ХЕМНИҢ БАЙЛАА

Улуг-Хем районнуң девискээринде Таңды-Уланың сыннарындан агып баткан Хүүле биле Шивээлиг дээр ийи хемниң каттышканындан тургустунган Шагаан-Арыг хем батса-батса Улуг-Хемде барып кирген. Шагаан-Арыг хемниң унунда эрги Шагаан-Арыг сумузунуң төвү турган Улуг-Алаактың мурнунда баткан арыгны Берт-Арыг дээр, а бир талазында баткапын Улуг-Арыг дээр турган. Бо ийи арыг Шагаан-Арыг хемниң унун каас-чараш погаан бойдус байлалдыбиле ап-шинчи киирип, каастап турар. Ында кандыг үнүштер, ыяштар чок дээр: дыт, шивн, хады, хадың, чойган, чодураа, чыжыргана, долаана, ханды-караа — чүгле пош чок арыг-ла болгай. Чадаң үнүштер, кат аймаан түү дээр: ишек-караа, кызыл-кат, кыш-кулаа, кара-кат, честен-кат, көк-кат, кызырак-кадыы... Ап-меңнинг, балык-байлаңныг, ашгыр-куштуг кат-чимистиг— байлак-ла оран чүве. Шагаан-Арыг хемниң дамырак кара сугларынга үе-черге өөрүмбиле эштап, балык-байлаңнап, кат-чимизин чыып, бо хемниң эриинге ойнап өскен мен.

Бежен, алдан чылдарга чедир «чылан эртпес шыргай арыг» турган бо черлер ам үүгде өзээ арткан — хомудаңчыг-даа, харааданчыг-даа. Берт-Арыгның-даа, Улуг-Арыгның-даа иштинге ам баарга шаандагы сулагай узун кызыл дыттарны моторлуг хирээлер-биле кам-хайыра чокка ужургулаан, кончуг улуг демир «даг-иргектерге» хары үгда 5-10-ну кап сыдымнар-биле кошкап, оруунда таварышкан чаш ыяштарны, чадаң үнүштерин, каттымис сыптавып уу-чаза бастырып чоруй алгаш барган боор-дур.

Хемниң унун дургаар үзеген чараш ак хадыңнарны «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыг-Үзүү, Арыскан салбырларының ажылчыннары будук-бүрү белеткээр үеде кайы хамаан чокка, дүшкан-на черинден кырып, шаарартып каапкан, ужурган ыяштар озаңналып, ирип калган чыкылаар. Тыва улустуң «Алдының алгаш, аптаразын каапкан» деп үлегер чугаазында ышкан байдал ол эвес бе? Кескен ыяштарның чоон уннарын, будуун хап, дооран ажыглагы дег.

Шагаан-Арыгның Калбак-Чыраа, Белдир-Кежиг, Берт-Арыгның кара сугларынга унналырында, Арыскан мурнунда сайда үнелиг эм кат — чыжыргана дыка үнүп турган. Ооң сыптарын кайы-хамаан чок кезии, сып, чыттыр бастырып каапкан, өрттенип, карып, кургап турарын көөрге бүза хараадынчыг.

Шагаан-Арыг биле Торгалыгның каттышкан аксында Серлиг-Доң, Сооктүг-Доңгүр калбак погаан шыктарында бичии хөлдерге балык-байлаң хөй-ле турду. Оны төтчеглекчилер четкилеп, паралап, чазылдырып турза-турза, ам шуут ховартаан. Шыктарга чоруур кас, өдүрек, аңгыр, дуруяа, тогдук ам шуут көзүлбестээн. Хүүле унунуң шаандагы аң-меңи, кужу база-ла ховартаан. Ажырымчы төтчеглекчилер ол бүгү байлактарны машиналыг, мотоциклдиг, чадаг-тергелиг кээп турган, хоозураткан.

Кээргээр, хараадаар сеткил чок төтчеглекчи үргедекчи кижилерниң бойдустуң чайгаар бүткен хайыразын үрен турарынга кыминң сеткили хомудаваc боор. Бойдус ол хире үрелип, каас-байлаа чидип, хоозуран турда, районнуң ыяш ажыл-агый черинiң, Арыг-Үзүүнүң, ыяш ажыл-агый участогунуң ажылдакчылары та чүнү көрүп турар чүве?

К. ТОНГАК.

ОКТЯБРЬ 15-ТЕН 17-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Алёнканың дагаажыгажы». Мультфильм. 9.05— «Шуптузу дээш харыысалгада». Уран-чечен фильм. 10.30 — «Аныяктар алрестери». 11.30 — Телемедээлер. 11.40—14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.25 — «Күскү этодтар». Документалдыг телефильм. 14.45 —И. Ильф болгаш Е. Петров. Амыдыралының болгаш чогаал ажылдарының арынгары. 15.40—Кижи кайгаар чүве чок чүүлдер. 16.10 — Чалыылардың чогаадылгалары. 16.40— «Авам школазы». 17.15 — Тоолдуң аалчылары. «Алдын шидиглиг майыкташтар». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. Тыва дылга.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Чурук санында — хүн». 19.15— «Кижи—чер кырының ээзи». Дамчыдылганы «Известия» солунуң хайгааракчызы А. Э. Ивашенко чорудар. 20.15 — «Орук аайы-биле». Телешиниң баштайгы үндүрүлгези. Автор — Ю. Эдлис. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35 — Орус музей. 2-ги фильм— «XVIII вектиң уран чүүлү. Иван Никитиндеп Федор Рокотовка чедирр». Эге сөзү ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу В. Угароятун. 22.00 — ССР Эвилелиниң күрүненiң үлегерлиг Улуг театрының балет артистериниң концерти. 22.35 — Бөгүн делегейде. 22.45 — 23.30 — Даштыкы эстраданың аллгалары болгаш ритмнери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Англи дыл. 12.35 — А. С. Пушкинниң тоолдары. 4-кү классе. 13.05 —Авам школазы. 13.35. — Тоогу. 7-ги класс. Киев Русу. 14.05 — «Менскиниң шыргай аргазы». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.15— «Билир болгаш кылын билир бол». Школачыларга эртем-тайылбырлыг дамчыдылга. 14.45 —«Ада-чурттуң Улуг дайыны». Кинозопопея. 4-кү фильм—«Дайынның тылынга партизан дайыны». 15.50 — Телемедээлер. 16.00— 18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — «Цирк программазы». Концерт-фильм. 19.05 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шийтирлерин — амыдыралга!» Тыва дылга дамчыдылга. 19.20 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.50 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хуулгаазының карандаш». 20.15 — «Мээң Киргизиям, сенi алдаржыдып тур мен!». Концерт-фильмниң башгайгы көргүзүү. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.30—22.50 — «Дублёр». Уран-чечен фильм.

ОКТЯБРЬ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Бир эвес кадык болуксазында (Күш-культурникларга сүмелер). 9.00— «АБВГД-жигеш». 9.30 — «Ада-нелер, силерге». 10.00 — «Спортлотонуң» 42-гн тиражы. 10.10— Делегейниң улустарының чогаадылгалары. 10.40 — Советтер болгаш амыдырал. 11.10— «Псков чериндe». Дамчыдылганы музыка таңылбырлакчызы С. В. Виноградова чорудар. 12.10 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» —«Арарат». В. И. Ленiң аттыг Төп стадиондан дамчыдар. 13.40 — Орус музей. 2-ги фильм: «XVIII вектиң уран чүүлү. Иван Никитиндеп Федор Рокотовка чедирр». 14.15— Бөгүн делегейде. 14.30 —«Ye болгаш бодуңуң дугайында». Социалистиг Күш-ажыл-амадыры А. А. Сурковтуң чогаал ажылының дугайында документалдыг телефильм. 15.30 — Уругларга фильм. «Кажан улгады бергенимде». 16.55 — Конперт. 17.25— «Дириг амытаннар амыдыралы». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар. 18.25—18.40 — Чапсар. 18.40 — Мультфильмнер: «Хөглүг карусельдер» «Чеве, канчаар эвес мен!». 12-гн үндүрүлге. 19.00 —Политиктиг хайгааракчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 19.30— «Экранда — кинокомедия». «Ийнстер». 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35— «Николай Метнериниң музыказы». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 22.40—23.10— «Балдингир-даа болза, бүүгеренгир эвес». Оон төнгенниин соонда — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Киргизиянның телевидение студиязының программазы: «Кодээнiң чаартыныышкынары». «Кыргыс сүйбелек». Документалдыг телефильм; улусчу шеверлериниң дугайында телеочерк; «Кодан хой соондан». Документалдыг телефильм; уран чүүдер мастерлериниң концерти. 15.50 — «Ол холда киргеп». Мультфильм. 16.00—«Музыкалыг киоск». 16.30 — Аът спортунга чурттар аразының маргылдаазы» ЧССР-деп дамчыдылга. 17.30 — Делегей болуушкунарының дугайында доңчулал. 17.45 — «Чаагай тараза аразында». Уран-чечен фильм. 19.05 — Улуг Октябрьның 65 чылынга. «Бистиң доңчу памдарывыс». 54-кү фильм: «1970-ги чыл. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хрюша-биле Филиниң чаа солун ужураддары». 20.15 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг фильм. Дамчыдылганы журналист В. Сементовская чорудар. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35 — «Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 22.00—00.00 Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Тбилиси). «Динамо» Төп стадиондан дамчыдар.

ОКТЯБРЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.35 — «Зарядкаже, чыскаалыңар!». 8.50—«Оттурукчу». 9.20 — «Совет Эвилелиниң бараан боон тур мен! 10.20 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. Ленинградтан дамчыдылга. 11.05 —«Эртенги почта». Музыка программазы. 11.35 — «Кодээнiң шагы». 12.35—«Музыкалыг киоск». 13.05 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Спартак» — ЦСКА. 2-ги болгаш 3-кү үелерi. В. И. Ленiң аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдар. 14.15 — «Амыдыралче орук». 15.00 — «Оңу Сухэ-Батор дээр». Уран-чечен фильм. Моол киноюуң болгаш Ташкент киностудиязының фильми. 16.20 — «Кино аянчоруктарының клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 17.20 — Бөгүн — Аъш-чем үлегиүрүүнүң ажылдакчыларының хүнү. ССРЭ-ниң аъш-чем үлегиүрүүнүң министри В. П. Ленiниң чугаазы. 17.35 — «Бистиң байырлысты хүлээп ап көрүңер». Аъш-чем үлегиүрүүнүң ажылдакчыларының хүнүнге холбаштыр музыка программазы. 18.15 — 18.30 — Чапсар. 18.30 — «Делегей панорамазы». 19.15 — «Ак теве болганы», «Машиналар дугайында тоол», Мультфильмнер. 19.40 —«Хоорай хүлээп ап тур». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ye. Информастыг прогамма. 21.35— 23.05 — И. Андроников. «Улуг зал дугайында сактыышкынар». Фильм-концерт. Ооң төнгенниин соонда — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20— Тоолдуң аалчылары. «Алдын шидиглиг майыкташтар». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Леонтьева чорудар. 15.40— Аъш-чем үлегиүрүүнүң ажылдакчыларының хүнүнге уткуштур документалдыг фильмнер: «Чаа сорузгалдаже», «Куш сүдүүнүң» фабриказы». 16.10— «Юрканың даң хаяалары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-гн серия. 17.10 — Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 17.40 — «Ырлажыылы, өөүктер». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Лещенко чорудар. 19.00 — Улуг Октябрьниң 65 чылынга. «Бистиң доңчу памдарывыс». 55-кн фильм: «1971-ги чыл». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хрюша-биле Филиниң чаа солун ужураддары». 20.15 — «Кайгамчык чараш Куба». Кино тайылбыр. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35— 22.50 — «Хамык үжүр акызында». Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Идегел болган чолгенниң» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ак азыг». 9.30, 11.20, 13.10. «Амыдыралдан бодуңну тып» 15.00, «Үш дакыр сальто» 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аныяк кыс болгаш Гранд» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ачам удавас келир» 10.00, 13.20, «Төрээн иези» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ол кымыл ол» 18.00, 20.30 шактарда.

АЙГАЖ

Бөгүн республикага шокар булуттаар. Дүне 5—10 градус соор, чамдык черлерге 17 градус чедир соор. Хүндүс 4—9 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар. Хүндүс 6—8 градус чылыыр, дүне 8—10 градус соор.

Тыва АССР-ниң Сельхозтехкүркомунуң өөредилге-курс комбинады дараазында профессияның хамаатыларын хүлээп алырын үргүлчүлеп турар: III класстың чолаачылары, токарь, автомобильдер, тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын септээр слесарь, инекти машина-биле саарының оператору.

18 болгаш ооң-даа улуг назылыг, 8—10 класс дооскан билиглиг эр-херээжен кижилерни дараазында документилерлигде хүлээп ап турар: комбинаттың директорунуң адынга билдириишкин, паспорт, шериг биледи, билииниң дугайында документ, кадыының дугайында эмчи шынзылгазын, 3×4 см. хемчээлдиг 2 фото-чурук, сельхозтехкүркомунуң, көдээ ажыл-агый азы бүдүрүлге черлериниң, өске-даа ведомостволарның өөредип чоруткан бижин.

Хоорайдан өске чурттуларга общежитиеге орун бээр.

Өөредилгени келген бүдүрүлге черинiң күсели-биле чорудар.

АЙТЫРЫГ ТУРГУЗАР АДРЕС: Кызыл хоорайның Магистральная кудумчузунуң № 1 «в» бажың.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбырынга 1982-83 өөредилге чылында дыпакчылар хүлээп алырын чарлап турар.

Ортумак школаны дооскан ажылчыннардан болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинден халашкан кижилерден белеткел салбырынга хүлээп алышкынны кылыр.

Ажылчыннардан аңаа кирер кижилер сөөлгү ажылдаан черинге декабрь 1-ге чедир бир...лай эвээш эвес үзүктелбээн ажыл стажтыг болур ужуругут..

Белеткел салбыры Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалынга кирерлерни белеткээр.

Өөренир тускай эртеми: 1) автомобиль транспортун ажыглаары; 2) үлетпүр болгаш химаагы тудуглары.

Белеткел салбырынын дыпакчыларын айда 40 рубль стипендия-биле хандырар. Эргежок чугула таварылгада общежитиеге чурттадыр. Белеткел салбырын чедиишкиниг дооскан болгаш шылгалдаларны эки дужаагаи дыпакчыларны киреринiң шылгалдалары чокка 1-ги курсче шилчидер.

Документилерни октябрь 1-деи ноябрь 25-ке чедир дараазында адресте хүлээп ап турар: **667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузунда № 4 бажың, белеткел салбыры.**

Салбырга киирери ноябрь 25—26-да болур. Кичээл деңкабрь 1-де эгелээр.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинден халашкан кижилер документини январь 15-ке чедир чорудуп болур.

Директорнуң адынга билдириишкинге кожар үүлдер: ортумак билиг дугайында документ (боду), өөренири-биле чоруткан бижик, характеристика, 3×4 см хемчээлдиг алды фото-чурук, эмчиниң № 286 шынзылгазы, күш-ажыл дептериниң хоолгазы.

Редакцияның адреси: индекс 667000

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдиетерiнiң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 2007.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 1).

ТС—01282